

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

NARCISMUS A AGRESIVITA
NARCISSISM AND AGGRESSION

Bakalářská práce

Autor: Andrea Bartáková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Olomouc

2024

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Olze Pechové, Ph.D. za odborné vedení, připomínky a podporu při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala participantům, kteří se zapojili do výzkumu. V neposlední řadě patří velké díky mé rodině a přátelům za jejich podporu a trpělivost.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Narcismus a agresivita“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 1.4.2024

Podpis: Andrea Bartáková

OBSAH

ÚVOD	5
TEORETICKÁ ČÁST	6
1 NARCISMUS.....	7
1.1 Historické pojetí konceptu narcismu.....	7
1.2 Současné pojetí narcismu.....	14
2 SELF-ESTEEM.....	16
3 AGRESE.....	23
4 NARCISMUS, SELF-ESTEEM A AGRESE.....	29
VÝZKUMNÁ ČÁST	33
5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	34
6 VÝZKUMNÝ CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	35
7 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY.....	36
7.1 Testové metody.....	36
7.2 Hypotézy ke statistickému testování.....	38
8 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	39
9 SBĚR DAT.....	41
10 ETICKÉ HLEDISKO A OCHRANA SOUKROMÍ.....	43
11 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY.....	45
11.1 Narcismus (NPI).....	45
11.2 Self-esteem (RSE).....	46
11.3 Agrese (CRTT).....	47
11.4 Výsledky analýzy dat.....	47
12 DISKUZE.....	51
12.1 Přehled výsledků a jejich porovnání s předchozími studií.....	51
12.2 Přínosy studie.....	53
12.3 Limity studie.....	53
12.4 Doporučení pro další výzkumy.....	55
13 ZÁVĚRY.....	56
SOUHRN	57
LITERATURA	61
PŘÍLOHY	77

ÚVOD

Narcismus, agrese i sebeúcta reprezentují tři významné konstrukty v oblasti psychologie, kdy každý z nich má vlivný dopad na chování člověka a jeho sociální interakce. Vzájemné vztahy mezi těmito konstrukty přitáhly pozornost mnoha výzkumníků, kteří se snažili porozumět základním mechanismům a dynamice, které řídí lidské chování.

Fenomén *narcismu* je hojně diskutován i zkoumán pro svou aktuálnost, atraktivnost i tajemnost podmíněnou stálým prostorem pro zjišťování dalších nových poznatků. Narcismus, charakteristický potřebou obdivu, nedostatkem empatie i pocitem důležitosti, se stal předmětem zájmu kvůli jeho potenciálnímu dopadu na mezilidské vztahy a psychickou pohodu. Mnoho výzkumů se zaměřilo na studium vztahu mezi narcismem a *spokojeností se sebou samým*, výsledkem jsou však různé teorie. Touto problematikou se zabývá výzkumná část této práce, která zároveň zkoumá vztah mezi narcismem a agresí. *Agrese* může sloužit mnoha účelům, včetně sebeobrany a dosahování cílů. Problematikou se stává v případě, že je poháněna maladaptivním psychologickým rysem jako je narcismus, kdy škodí jak společnosti, tak samotnému jedinci. U osoby s narcistickým rysem osobnosti bývá agrese považována za přirozený následek ohrožení ega, který je v této studii vyvolán pomocí počítačového programu.

Hlavní motivací pro tuto práci je subjektivní pocit důležitosti výzkumu a znalostí v oblasti narcismu nejen v odborné literatuře ale i mezi širokou veřejností. My, lidé, jsme ve své podstatě bytosti sociální, druhé lidi denně potkáváme, pracujeme s nimi, společně komunikujeme, či jsme pouze součástí většího celku. Tak či onak jsou znalosti v této oblasti podstatné pro spolupracovníky, rodinné příslušníky, partnery i známé narcistických jedinců, i pro ně samotné.

TEORETICKÁ ČÁST

1 NARCISMUS

1.1 Historické pojetí konceptu narcismu

Tato kapitola poskytuje historický přehled konceptu narcismu a narcistické osobnosti, jeho evoluci od prvních zmínek v řeckém mýtu až po současný oficiální pojem v psychologii a psychiatrii.

Termín *narcis* původně pochází z řecké mytologie. O popularizaci jedné z tradovaných verzí se zavedl především římský básník Publius Ovidius Naso. Legendu o lovcí Narcisovi a nymfě Echo popsal ve své třetí knize kolekce příběhů zvané *Proměny*.

Již při svém narození Narcis obdržel předpověď své budoucnosti od proroka. Na otázku, zdali se novorozeně dožije pozdního stáří odpověděl, že pouze pokud nikdy nepozná sám sebe. O mnoho let později byl z Narcise již pohledný mladý muž, jež mnozí milovali bez ohledu na pohlaví. Jeho krása si získala náklonnost i od zakleté nymfy Echo. Echo se provinila tím, že účelně svým dlouhým vypravováním zdržovala bohyni Juno, aby se mohl její nevěrný manžel stýkat s jinými nymfami. Za trest mohla vyslovovat pouze poslední slabiku již vyřčeného. Poté, co Narcis odmítl nymfu Echo, byla jeho krutost potrestána odsouzením k neopětované lásce. V jednom horkém dni si po náročném lovu lehl k potoku a vyprahlý žíznil se z něj napil. Zhlédl svůj odraz ve vodě a ihned se zamiloval. Líbal hladinu a nemohl se od svého odrazu odtrhnout. Dokonce ani základní fyziologické potřeby nepřemohly pouto, které ho svazovalo k vodě. Zůstal tedy hledět na svůj odraz na hladině, dokud nezemřel. Jeho tělo nebylo dohledáno, na témže místě byla nalezena žlutá květina, *narcis* (Ovid, 1993).

Sigmund Freud

Prvním, kdo použil mýtus o Narcisovi k pojednání o autoerotickém sexuálním stavu, byl Havelock Ellis (1900). Daný stav popsal jako tendenci k pohlčení sexuálními emocemi a časté ztrátě v sebeobdivu. Sexuolog Paul Näcke se zasloužil o konečnou podobu znění z původního *Narcissus* na *Narcismus* (Ellis, 1927). Psychologickým směrem, který dále rozpracoval koncept narcismu, byla **psychoanalýza**. Psychoanalytiků a obecně psychologů, kteří se zabývali narcismem je však mnoho. Pro účel této práce jsou vybráni pouze ti, kteří jsou pro studium a rozvoj narcismu klíčoví.

O koncept narcismu se zajímal zakladatel psychoanalytického směru, **Sigmund Freud**. V díle *K uvedení narcismu* (1993a) definoval narcismus jako součást pudu sebezáchovy, která je přítomna u všech živých bytostí. Toto pojetí se výrazně liší od jeho předchůdců, kteří narcismus považovali za typ perverze. Existuje zdravá forma narcismu, která se vyskytuje u všech živých organismů (*primární narcismus*), ale také forma patologická (*sekundární narcismus*). Freudův odlišný úhel pohledu demonstroval na teorii libida prostřednictvím studia tzv. přenosových neuróz (hysterie a nutkavých neuróz). Zaměření libida na objekt je běžnou součástí zdravého vývoje, kdy nejvyšší úroveň je stav zamilovanosti. Avšak v případě, že se libido odvrátí od vnějších předmětů a přesměruje se na své ego, se jedná o Jáské libido čili narcismus. Freud přirovnává tento stav k nemoci, kdy se zájem z vnějšího okolí vrací k sobě samému, tj. z libida objektového na libido Jáské (sekundární narcismus). Myšlenky shrnul odkazem na německého básníka W. Busche s úryvkem „*Jen tam dlí duše celičká, kde vykotlaná stolička.*“. Jedinec je vůči ostatním lhostejný až do té doby, než se znovu uzdraví.

Důvodem, proč lidé opouštějí své Jáské libido a přesouvají ho na objekty je, že mnoho Jáského libida může způsobovat nepříjemné napětí, které následně vede k překročení pomyslné hranice k vnějším objektům. Zajímavý poznatek se týká také nemoci — Jáské libido chrání před onemocněním pouze do určité míry, poté však nemoc vyvolá. Pro zachování zdraví je tedy nutné milovat druhé, tj. transformace libida Jáského na libido objektové (Freud, 1993b).

Volba prvotního sexuálního objektu je založena na vzoru své matky (tzv. objekt opěrný) nebo dle vzoru sebe samého (tzv. objekt narcistický). Druhý typ nastává v situaci, kdy je vývoj libida narušen. Na rozdíl od mužů je u žen charakteristická volba objektu narcistického, jež jim skrze nedostupnost, chladnost dodává na atraktivitě. S úplným objektním libidem se žena setkává při zplození potomka. Libido je nejdříve zaměřené na sebe samo, porodem však dochází k odejmutí tělesa, které bylo součástí těla ženy. Tímto se transformuje zaměření libida na objekt čili na dítě. Rodičovskou lásku považuje za pouhé narcistické znovuzrození včetně zajištění své nesmrtelnosti skrze své děti (Freud, 1993b).

Karen Horneyová

Koncept narcismu dále rozvedla **Karen Horneyová** (1947) ve svém díle *Nové způsoby v psychoanalýze*. Tentýž rok vydala také dílo *Neurotická osobnost naší doby* (1937),

ve kterém se však věnovala popisu kulturnímu kontextu neuroticismu jako celku, nikoli specifickým typům neurotického chování. Z toho důvodu budou následující odstavce obsahovat myšlenky z díla, které bylo první zmíněné.

Hlavním účelem Horneyové byla analýza již zjištěného v rámci psychoanalýzy, obzvláště co se týče teorií Sigmunda Freuda. I přes vyjádřený obdiv k jeho osobě a veškerým poznatkům, které na pole psychologie přinesl, nezastává stejný názor v určitých oblastech jeho teorií. Mimo jiné Horneyová odmítá tezi, že vrozené instinkty stojí v pozadí při vzniku neuróz. Věří však, že za zrodem neuróz stojí vyrovnávání se s obtížným prostředím, kdy právě tyto potřeby neurotika jsou jediným způsobem, jak si znovu zajistit pocit bezpečí. Dále nesouhlasí s teorií libida, pro kterou není dostatek empiricky podložených důkazů. Horneyová není příznavce toho názoru, že frustrace automaticky vede k hostilitě, neboť jedinec je schopen určitou dávkou frustrace zvládnout bez projevu agrese. Následek frustrace, který je zdrojem instinktivního napětí, se jeví být neurotická úzkost.

Dle Freuda je veškerá hostilní agrese součástí instinktu. Horneyová však navrhuje, že u neuroticismu se agrese vyskytuje pouze tehdy, když je jedincovo bezpečí v ohrožení a toto je jediný způsob, jak ho zajistit zpět. Hostilitu narcisty vnímala jako následek skutečnosti, kdy okolí odmítne přijmout velikášské mínění o vlastní osobě, které je pro narcismus charakteristické. Samotný narcismus definuje jako sebe-inflaci, kdy se jedinec považuje za hodnotnějšího, než ve skutečnosti je. I přes to, že toto přemrštěné mínění o sobě a svých schopnostech postrádá reálný podklad, vyžaduje, aby byly obdivovány okolím. Pokud mu okolí nevyhoví, pociťuje odmítnutí či dokonce hostilitu a reaguje arogantní nadřazeností.

Příčiny vzniku narcismu přisuzuje především neadekvátnímu domácímu prostředí v brzkém dětství, které produkuje narušené vztahy. Nejvíce se na tom podílí pocit křivdy a strach, které (v součinnosti s ostatními faktory) vedou k postupné izolaci, ztrátě schopnosti milovat a narušenému vnímání svého self. Mezi faktory přispívající k tomuto jevu patří vytváření pocitů v dítěti, že musí jednat podle očekávání ostatních, aby bylo milováno. Jeho vlastní self je tedy inhibováno. Objekt se chová jako chameleon, což znamená, že se přizpůsobuje svému okolí a vstřebává názory a postoje lidí kolem něj. Poté tyto názory a postoje reprodukuje nebo zrcadlí ve svém chování. Charakteristickou sebechválou se tak snaží zamaskovat svou vnitřní prázdnotu.

Na rozdíl od Freuda, který tvrdil, že důvod neschopnosti milovat ostatní spočívá v přílišné lásce k sobě, Horneyová praví, že nemiluje ani sebe. Egocentrismus nedovoluje skutečnému zájmu o druhé, a proto i postrádá schopnost je milovat. Ironií však zůstává fakt, že i když není schopen opravdové lásky, stále lidi potřebuje k neustálému obdivu a podpoře obecně (Horney, 1947).

Na přelomu 60. a 70. let byly vydávány spisy o narcismu dvěma autory, Otto Kernbergem a Heinz Kohutem. Oba autoři vycházeli původně z psychoanalytického směru, časem se však odchýlili v teorii, a každý si proto založil vlastní psychologickou školu. Kernberg se stal představitelem ego psychologie, Kohut psychologie self.

Otto Kernberg

Dle Otto Kernberga (1975) je narcismus zneužívaným a nadužívaným pojmem, který však on charakterizuje narušením sebevědomí a objektivních vztahů. Podstatu narcistické osobnosti připodobňuje hraniční poruše osobnosti, kdy společným znakem dominují ego-obranné mechanismy štěpení (*splitting*) a vytěsnění (*repression*). Přítomný je také neustupující pocit prázdnoty, doplněný o tendenci k neklidu a nudě. Narcisté se vyznačují povrchními vztahy, nízkou mírou empatie a celkového potěšení ze svého života. Při sociálních interakcích je hojně zastoupené přílišné odkazování ke své osobě, potřebou být obdivován a obdarován narcistickými zdroji (*narcissistic supply*). Ve vztazích jsou chladní, bezohlední, zneužívají druhé pro své vlastní zájmy.

Faktorem, který se primárně podílí na vzniku narcistické osobnosti, označil vztah rodičů k dítěti. Primární pečovatelé dítěte jsou na povrchu pečliví, starostliví, ačkoli v nitru jsou obvykle chladní, bez zájmu, naplnění zlomyslnou agresí, kterou dítěti dávají neverbálně najevo. Následkem toho se vytvoří pomyslné rovnítko mezi jeho ideálním self, ideálním objektem a reálným self, které má za následek devalvací a destrukci nikoli pouze vnějšího světa, ale také toho vnitřního.

Jejich největší strach spočívá v závislosti na druhých (což je zároveň stěžejní charakteristikou narcismu), neboť by se vystavili riziku, že oni sami by se stali obětí špatného zacházení či vykořistění, jako tomu bývalo v dětství. Namísto toho si vyberou svého hrdinu, kterého bezmezně obdivují. Zvrat však nastává v případě, kdy jim již žádný užitek nepřináší, poté ztrácí zájem a obdiv, které nahradí již zmíněná devalvace. V případě, že jsou oni sami v pozici důležitého, obklopí se svými obdivovateli. Jakmile však pociťují

nedostatečnou pozornost vůči své osobě, urazí se, vůči svým následovníkům ztrácí zájem a uchylují se k hrubému chování.

V návaznosti na Melanii Kleinovou (1957), která jako první uvedla spojitost narcismu a závisti, vydal Kernberg knihu *Agresivita při poruchách osobnosti a perverzích* (1992). Agrese, která se vyskytuje ve struktuře narcistické osobnosti, se projevuje nejen v podobě hněvu (*rage*), ale také v nenávisti (*hatred*). Narcistická nenávist je na rozdíl od hněvu chronická, jejímž účelem je zničit objekt, který vyvolává ohrožení. Kernberg tento počin nazývá *symbolickou kastrací*. Stále běžná je však také fyzická eliminace, která může vyvrcholit až ve vraždu. Vznik této nenávisti přisuzuje částečně genetice a částečně podobě primárnímu prostředí, kdy matka své batole zanedbávala, chovala se vůči němu krutě, posmívala se mu a následně ho naplnila chronickou frustrací.

Kernbergova práce podnítila a velmi ovlivnila konečnou podobu formulace diagnostických kritérií narcistické poruchy osobnosti (NPO) ve čtvrtém vydání Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch (DSM-IV-TR) (Levy, et al. 2013).

Heinz Kohut

Heinz Kohut (1966, 1977), oproti Kernbergovi, definoval primární narcismus nikoli jako stádium, ze kterého je potřeba vyrůst, nýbrž jako přirozenou součást vývoje, jež v určité míře přetrvává po celý zbytek života. Grandiózní self je naopak velmi důležité. Pokud dojde k traumatickým událostem, při kterých dítě své sebevědomí ztratí, ztrácí společně s ním i veškeré představy a fantazie o své omnipotenci. V dospělosti pak dochází k prudkým výkyvům mezi iracionální omnipotencí a pocitu méněcennosti na straně druhé.

Hlavní příčinu traumatizace grandiózního self přisuzuje neadekvátním interakcím ze strany matky, obzvláště v nedostatečném zrcadlení (*mirroring*) a neempatickém reagování na potřeby dítěte. Zmiňuje však i pravý opak, kdy matka reaguje až přespříliš. Dítě si vytváří idealizovaný obraz svého rodiče (tzv. self-objektu), kdy ho v ideálních podmínkách postupně vnímá realističtěji a dochází k jeho internalizaci. V opačném případě se proces zvnitřnění neuskuteční. Dítě je tak stále fixováno na idealizovaný obraz svého rodiče (tzv. archaický self-objekt) a jeho psychika postrádá vnitřní strukturu. Absence vnitřní psychické struktury vytváří ideální podmínky pro rozvoj perfekcionismu, který se může uchylovat ve směru moci, vědomostí, krásy, morálky či čirého potěšení. Jedinec je

také již po zbytek života (až obsesivně) vázán na vnější objekty, které by mu poskytly určitou míru psychické struktury (*narcissistic equilibrium*), která mu nebyla dopřána v dětství (1966, 1971).

Primární defekt je označení pro narušení struktury self v dětství. Na obranu ega slouží obranné a kompenzační mechanismy, které poskytují jedinci s narcistickými rysy osobnosti tzv. pseudovitalitu. Uvnitř je však naplněn prázdnotou, depresí, bezcenností a touhou po neustálém ujišťování. Časté projevy narcistické osobnosti zahrnují (1) sexuální sféru (např. perverzní fantazie), (2) sociální sféru (např. neschopnost udržet dlouhodobé funkční vztahy) a (3) osobnostní vlastnosti (např. absence humoru či empatie). Ačkoli Kohut vyjmenoval několik těchto charakteristických symptomů, dodává, že nelze odvozovat přítomnost narcistické poruchy osobnosti pouze na jejich podkladě. Stěžejním kritériem je přenos emocí a potřeb z dětství na druhou osobu, tzv. přenos (*transference*) (1971).

Co se týče lidské agrese, nejnebezpečnější následky vyplývají ze spojitosti grandiózního self a archaického onnipotentního objektu, tj. z fenoménu narcistického hněvu (*narcissistic rage*). Podobu tohoto charakteristického rysu narcismu přirovnává k fenoménu boj-útěk (*fight-flight*), kdy jedinec reaguje studem a stažením nebo hněvem. V porovnání s jinými typy agrese se odlišuje kompulzivní pomstychtivostí, která je nenechá klidným do té doby, než dosáhnou svého cíle, a to jakýmkoli možným způsobem. V tomto případě je racionální uvažování zcela nepřítomné, nadvládu přebírají emoce. Kohut použil analogii vzteku zraněného dítěte či zlé královny ze Sněhurky a sedmi trpaslíků (1972).

Erich Fromm

Historický přehled konceptu narcismu tato práce uzavře představitelem Erichem Frommem. V díle *Člověk a psychoanalýza* (1967) se nezabýval přímo popisem narcismu, nýbrž lidskou povahou a z ní vyplývající humanistickou etikou. I přesto se v knize vyjádřil k mnoha tématům spojených s narcistickou osobností, které v pozdějších dílech (1996, 1997) podrobněji doplnil.

Charakter člověka rozlišuje na produktivní a neproduktivní. Typ **produktivní** realizuje svůj potenciál pomocí svých schopností, rozumu, fantazie a svobody. Druhý typ, charakter **neproduktivní**, Fromm připodobňuje předgenitálnímu charakteru, který navrhl Freudem. Mezi subtypy druhého typu mimo jiné řadí vykořisťovatelskou a, v moderní době převládající, tržní orientaci. *Vykořisťovatelská orientace* se vyznačuje využíváním těch, od

kterých mohou něco získat, pomocí lsti nebo násilí. Charakteristickými rysy jsou nedůvěra, závist a žárlivost. Okolní objekty jsou hodnoceny pouze dle subjektivní důležitosti v daný moment. Jedinec s narcistickými rysy nadhodnocuje ty, které potřebuje. Naopak ponižuje ty jedince, kteří mu již žádnou potřebu uspokojit nemohou či nechtějí. Charakter založený na *tržní orientaci* se projevuje vnímáním sebe samého i všech ostatních pouze jako zboží, které má směnnou hodnotu. Sebevědomí se odvíjí dle úspěchu, vlastní identitu si zakládá na názorech ostatních a stává se na nich závislý. Sám sebe považuje za zboží, stejně tak vnímá i své okolí, což vyústí v povrchní vztahy (1967).

Fromm také zajímala podstata člověka, zdali je v základu dobrá či špatná. Lidskou orientaci dělí na směřující k růstu nebo k rozpadu s tím, že záleží na každém jednotlivci, kterým směrem se vydá. Narcismus, společně s láskou ke smrti (*nekrofilie*) a intenzivní fixací na matku (*incestuální symbiózou*), označil za původ regrese člověka. Narcistickou osobnost charakterizoval neschopností odlišovat svou vlastní realitu od reality ostatních, kdy ho zároveň zajímá primárně on sám, na úkor svého okolí. V situacích, kdy se zdá, že jedinec pomáhá ostatním a vzbuzuje dojem zájmu o druhé, často to činí pouze s cílem dosáhnout vlastního prospěchu. V sociálních interakcích o sobě rád mluví, okolí ho nezajímá a ostatní doopravdy ani neposlouchá. Pozorně naslouchá pouze v případech, kdy se konverzace týká jeho vlastní osoby, ať už v pozitivním či negativním světle (1996).

Je nutné zmínit, že Fromm nevnímá narcismus pouze negativně, ale praví, že v nízké intenzitě má funkci sebezáchovy. Destruktivní pro společnost, a tím i *proti* zachování života, je pouze jeho extrémní forma. Láska k sobě samému využívá biologicky podmíněné **agresivity** k ochraně před nebezpečím (*benigní agrese*). Avšak v případě, že člověk využívá agresivitu za účelem nikoli obrany, ale pouze pro vlastní potěšení, mluvíme o destruktivitě a krutosti, tj. o maladaptivním rysu lidské existence (*maligní agrese*). Samotné narcistické zranění zahrnul do agrese obranné. Pokud se jedinec s narcistickými rysy osobnosti setká s (i oprávněnou) kritikou, prohrou, či čímkoli, co nedokazuje jeho dokonalost, reaguje především narcistickým hněvem. Intenzivní hněv u nich nastane především proto, že dochází k narušení identity, jež ohrožuje celou jejich existenci. Tento poznatek poskytuje vysvětlení pro jejich megalomaničké chování. I přestože je agrese narcismu označena za adaptivní, pro ně charakteristická pomstychtivost se ovšem nachází v opačné kategorii, tj. v kruté, destruktivní (1996, 1997). Jedinec s narcistickými rysy osobnosti, jehož narcismus byl zraněn, až nenasytně prahne po „*magické očistě*“ (Fromm, 1997, str. 274).

1.2 Současné pojetí narcismu

V současnosti je rozlišováno, zda se jedná o narcismus jako poruchu osobnosti nebo osobnostní rys. Narcistická porucha osobnosti (NPO) je klasifikována v Mezinárodní klasifikaci nemocí, 10. vydání (MKN-10) jako F60.8 Jiné specifické poruchy osobnosti, detailněji však není rozpracována. V Diagnostickém a statistickém manuálu duševních poruch 5. vydání (DSM-5-TR) je zakotvena v samostatné klasifikační jednotce 301.81. NPO je popisována pervazivním vzorcem grandiozity, nadměrnou potřebou uznání, nedostatkem empatie s počátkem v ranném dospívání a výskytem v široké škále kontextů. Narcismus jako osobnostní rys se vyznačuje obdobnými projevy s tím rozdílem, že na rozdíl od NPO se nejedná o maladativní, patologický vzorec chování, nýbrž o rys osobnosti, který má mírné narcistické projevy chování. Tyto dva koncepty se liší v intenzitě, délce trvání a četnosti výskytu narcistického chování.

Sociální psychologie a psychologie osobnosti má tendenci vnímat narcismus jako určitou osobnostní dimenzi, kdy první pól představuje velmi nízké tendence a druhý pól tendence velmi vysoké. Tento přístup reflektuje pásmo mezi běžnými (v rámci normy) individuálními charakteristikami a těmi již maladativními, patologickými. Současně s tím byly nalezeny signifikantní korelace mezi narcistickým rysem osobnosti a problémy v oblasti kognice, afektivity, interpersonálních vztahů a ovládní impulzivity. Nejrozšířenější metodou pro měření této osobnostní dimenze je Narcistický osobnostní inventář (NPI), který byl vytvořen Raskinem a Hallem (1979). Původní inventář obsahuje 40 položek, v současnosti se však používá mimo jiné i jeho zkrácená verze s 16 položkami, která je mnohými autory hodnocena jako reliabilní (Ames, Kammrath, 2004; Ames, Rose, Anderson, 2006).

Koncept narcismu je v klinické teorii a výzkumu asociován s pojmem *narcistická grandiozita*, jež se projevuje arogantním, namyšleným a panovačným postojem i chováním. Současně s tím se pojí nedostatečná regulace sebe sama, svých emocí a chování v závislosti na subjektivně vnímané hrozbě ega, tzv. *narcistické zranitelnosti*. Následkem zranění ega jedinec pociťuje vztek, agresi, bezmoc, prázdnotu, nízké sebehodnocení a stud. Má tendenci k vyhýbání se interpersonálním vztahům či dokonce k sebevražednosti (Pincus, Lukowitsky, 2010). Původně byla grandiozita a vulnerabilita považována za podtyp narcismu, nyní se však mnoho klinických psychologů přiklání k pohledu, že oba typy se

mohou vyskytnout u jednoho jedince (Ronningstam, 2009). Další rozdělení narcismu, které je běžně používané v sociální psychologii i psychologii osobnosti, se týká jeho zjevné (*overt*) a skryté (*covert*) formy. Toto členění se týká jak grandiozity, tak vulnerability (Pincus, Lukowitsky, 2010), viz obrázek 1.

Obrázek 1. Členění narcismu

2 SELF-ESTEEM

V této kapitole budou představeni hlavní autoři, kteří se tématem sebeúcty zabývali v minulosti či stále zabývají v současné době.

Self-esteem je jedním z nejstarších konceptů v psychologii. Jedním z důvodů, proč je jeho studium natolik populární, je vlivný dopad na mnoho oblastí týkajících se života člověka, zejména na kognici, motivaci, emoce a chování. Jedná se o hojně diskutovaný pojem, co se týče překladu do českého jazyka, v textu této práce bude označován jako sebedůvěra, sebeúcta či čirý self-esteem.

William James byl prvním autorem, který koncept představil ve své práci *Principy psychologie* (2017). I přesto, že se cíleně nevěnoval pouze tématu self-esteem, slouží jeho práce jako základna pro porozumění samotné podstatě self, jeho vztahu k vědomí a chování. James navrhl teorii o tom, že jedincova sebeúcta je tvořena evaluací sebe samého v závislosti na zpětné vazbě od vnějšího okolí, kulturních normách, sociálním porovnání. Self vnímal jako multidimenzionální centrální aspekt lidského vědomí. Skládá se z následujících elementů: (1) materiální self (zahrnuje hmotné aspekty, např. samotné fyzické tělo, majetek, oblečení), (2) sociální self (odkazuje k jedincově percepci toho, jak ho vnímá společnost a k interakcím v sociálním kontextu), a (3) spirituální self (obsahuje nejniternější myšlenky, hodnoty, přesvědčení, pocity či samotné vědomí). Tyto elementy se navzájem ovlivňují, interagují mezi sebou, což přispívá k sebeuvědomování a pocitu identity. Důležitost sebeúcty vysvětluje klíčovou roli v oblasti vnímání, motivace i chování. Na Jamesovy poznatky navázali psychologové z psychodynamického směru a později také směru humanistického. (James, 2017; Mruk, 2006)

Alfred Adler charakterizoval self-esteem jako sebedůvěru a spokojenost sám se sebou, jež vzniká subjektivní percepcí vlastních schopností, vlastní ceny a dle vztahů k druhým a ke svým cílům. Jedinec usiluje o překonání pocitů méněcennosti, které se projevují, když daná společenská očekávání nenaplnuje. Způsobem, jakým je možné překonat pocity méněcennosti, se stává motivace k nadřazenosti nebo vyšší úrovni sebedůvěry jako určité kompenzace za subjektivně vnímané nedostatky a tím získat uznání od ostatních. V případě, že o to jedinec neusiluje, můžou se pocity méněcennosti vyvinout až do tzv. komplexu méněcennosti, který je charakterizován pervazivními pocity nedostatečnosti a nízkou sebeúctou. Sebedůvěra je tak úzce propojena s úsilím

kompensovat vnímané nedostatky a tím nastolit pocit vlastní hodnoty a zdatnosti. Adler kladl důraz na sociální oblast pro vývoj zdravé sebeúcty. U jedinců, kteří projevují zájem o společenské interakce, je pravděpodobnost zdravého rozvoje sebedůvěry vyšší. Tyto interakce, zahrnující empatii a spolupráci, posilují pocit vlastní hodnoty a uvědomění si sounáležitosti (1998). Další významnou determinantou pro vývoj sebedůvěry je tzv. kreativní self. Adler představil tento koncept, který zdůrazňuje schopnost každého jedince formovat svou osobnost a vytvořit svůj vlastní životní styl. Každý jednotlivec je schopný překonat a následně interpretovat veškeré překážky tak, aby podpořil svůj osobní růst, seberealizaci a tím i sebeúctu (Adler, 1956).

Zásadním obdobím je, dle **Karen Horneyové** (1950), časně dětství, kdy se sebedůvěra vyvíjí skrze interakce s pečovateli (rodiči). Pokud se dítěti dostává převážně pozitivní zkušenosti v podobě přijetí, potvrzení vlastní hodnoty a povzbuzení, pomáhá to formovat zdravou sebeúctu. Avšak v případě odmítání, kriticismu, zanedbání či týrání, je dítě poznamenáno nejistotou a pocitu nedostatečnosti. Vyjmenovala neurotické potřeby, kde je mj. potřeba moci, souhlasu, obdivu či vykořisťování druhých, které sice podporují sebedůvěru, ale působí negativně na autenticitu. Horneyová rozlišovala mezi reálným a ideálním self. Reálné self reprezentuje vrozenou, autentickou osobnost, zatímco ideální self je obraz dokonalosti či idealizovaná verze sebe samého, kterého se jedinec snaží dosáhnout. V případě neshody mezi reálným a ideálním self hrozí nízká sebedůvěra. Za častou příčinu neurotického konfliktu a nízké sebeúcty považovala tyranii toho, co bychom měli dělat (*tyranny of the shoulds*), což představuje internalizované požadavky a normy určené společností, rodiči a dalšími autoritami. Pokud jedinec selže v jejich naplnění, hrozí pocity viny, studu a snížení sebeúcty.

Zástupce humanistické psychologie **Carl Rogers** koncept rozšířil o dělení self na ideální a subjektivně vnímané. Zdůrazňoval důležitost bezpodmínečného respektu, úcty, empatie a přijetí pro vývoj zdravé sebedůvěry. Zastával názor, že kongruence mezi pocity a jednáním je významnou predispozicí pro zdravou sebedůvěru (Rogers, 1961). Sebedůvěra se stala natolik významným konceptem, že byla označena za lidskou potřebu v hierarchickém uspořádání. Maslow ji označil za psychologickou potřebu, která je základním předpokladem pocitu uznání, respektu a sebejistoty. Lidé usilují jak o uznání z vnějších zdrojů tak i z těch vnitřních (Maslow, 1954). O několik let později vydal Morris Rosenberg sebesposuzující dotazník sebeúcty o 10 položkách, Rosenberg Self-Esteem Scale

(RSES). Mnohé výzkumy potvrdily reliabilitu a validitu tohoto nástroje měření (Rosenberg, 1965; Blascovich, Tomaka, 1991; Robins, et al., 2001; Gray-Little, et al., 1997). Víra v sebe sama je zahrnuta také v teoriích Locus of Control (Rotter, 1954) a Self-Efficacy (Bandura, 1997) s tím rozdílem, že v první zmíněné je víra zaměřena především na jedincovu schopnost kontrolovat vnější události ve svém životě, načež v teorii druhé je důraz na schopnost úspěšně vykonat určitý druh úkolu či dosáhnutí cíle. Dle autorů těchto teorií je s vysokou mírou sebedůvěry spojen vnitřní Locus of control i vysoká Self-Efficacy.

Definice sebeúcty je nespočetné množství. Kromě výše zmíněných autorů a jejich teorií doplníme neúplný výčet metodou RSE a návrhem rozdělení pojmu. Rosenberg (1965) definoval termín celkového sebehodnocení jako stav, kdy jedinec s vysokým sebehodnocením vyjadřuje respekt k sobě samému a cítí svou vlastní hodnotu. Brown s kolegy (2001) navrhli následující způsob rozdělení termínu: (1) globální/rysový self-esteem, pro znázornění, jak se lidé ohledně sebe cítí, (2) sebehodnocení, kdy lidé hodnotí své atributy a dovednosti, (3) pocity sebeúcty, které odrážejí aktuální emoční stav.

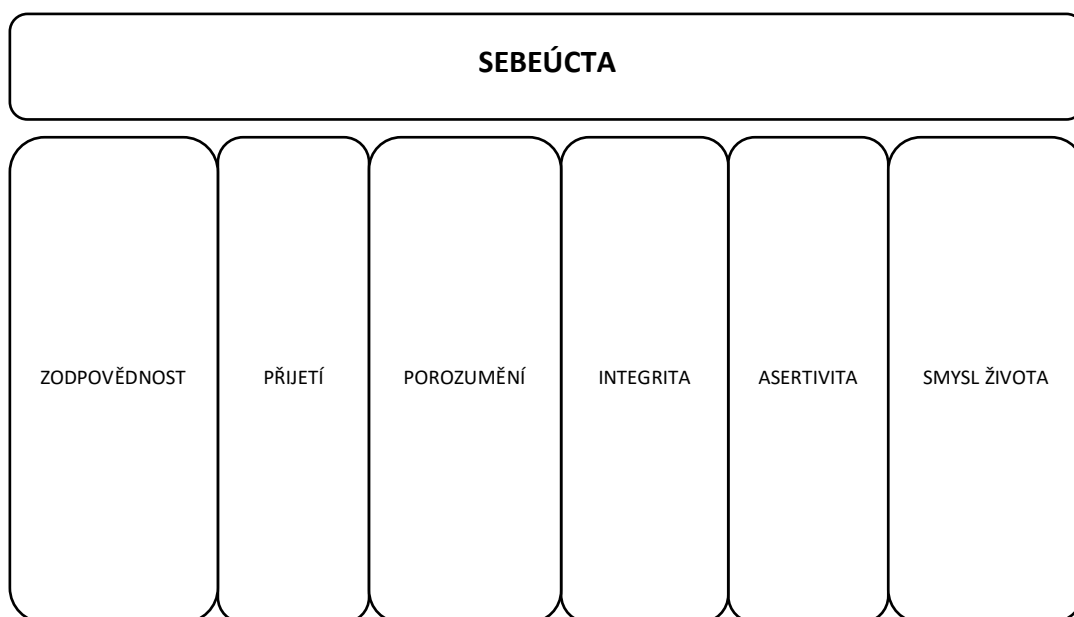
Jsou identifikovány určité oblasti života, na základě kterých si lidé budují sebedůvěru. Těmito zdroji mohou být akademické úspěchy, přijetí společností, vztahy, soutěžení, vzhled nebo morálka. Jedinci aktivně usilují o získání uznání v rámci specifické domény, kdy jejich preference zůstává individuální (Crocker, 2001). Skrze sebeověřující teorii je známa motivace k vyhledávání zpětné vazby a zkušeností, které potvrdí názory na sebe sama, i v případě, že jsou negativní (Crocker, Swann, 1989). Prostřednictvím sociálního porovnávání v oblastech úspěchu, vzhledu a sociálního statusu, dochází k sebe-evaluacím, které představují významný vliv na sebedůvěru jedince i jeho emocionální pohodu (Crocker, 1999).

Důležitost sebeúcty vyplývá také z teorie psychoterapeuta **Nathaniela Brandena** (1969, 2011). Potřeba vnímat se pozitivně je natolik urgentní, že ji považuje za jednu ze základních lidských potřeb. Podstatou tohoto konceptu označil důvěru v sám sebe a vědomí, že je hoden štěstí. Povaha sebedůvěry má zásadní vliv na myšlenkové procesy, chování, jednání, emoce, touhy, hodnoty i cíle. V případě, že se člověk pozitivně nevnímá, má tendenci to předstírat, avšak stále se cítí v přítomnosti ostatních s vysokou sebeúctou nekomfortně, neboť je vnímá jako hrozbu. Psychické problémy obecně přisuzuje alespoň z části nedostatku sebeúcty:

„Kromě poruch, jejichž kořeny jsou biologické, nemohu vymyslet jediný psychologický problém – od úzkosti a deprese, přes špatné výsledky ve škole nebo v práci, po strach z intimity, štěstí nebo úspěchu, po zneužívání alkoholu nebo drog až po týrání partnera nebo obtěžování dětí, spoluzávislost a sexuální poruchy, pasivitu a chronickou bezcílnost, sebevraždy a násilné zločiny – které nelze, alespoň částečně, vysledovat k problému nedostatečného sebevědomí nás samotných.“ (Branden, 2011, str. 12).¹

Sebeúcta je komplexní koncept, který zahrnuje různé aspekty self (viz obrázek 2). Tyto aspekty lze chápat jako pilíře, na kterých stojí naše sebevědomí a vnitřní stabilita. Přijetí sebe sama včetně silných i slabých stránek, být spokojený s tím, kdo jsme, je první pilíř. Druhým pilířem je zodpovědnost za vlastní myšlenky, pocity, činy a volby. Dalším je asertivita, jež obsahuje upřímné a autentické vyjádření svých potřeb, přání a zároveň respektování práv a hranic druhých lidí. Následujícím pilířem je žít s nalezeným smyslem a směrem, osobní integrita a porozumění sebe sama prostřednictvím sebereflexe, introspekce a poznávání sebe samého (Branden, 2011).

Obrázek 2. Pilíře sebeúcty

¹ Volně přeloženo z originálního: „Apart from disturbances whose roots are biological, I cannot think of a single psychological problem—from anxiety and depression, to under-achievement at school or at work, to fear of intimacy, happiness, or success, to alcohol or drug abuse, to spouse battering or child molestation, to co-dependency and sexual disorders, to passivity and chronic aimlessness, to suicide and crimes of violence—that is not traceable, at least in part, to the problem of deficient self-esteem. ourselves.“ (Branden, 2011, str. 12)

Sebedeterminační teorie autorů Deci a Ryan (2017) propojuje koncept self-esteem s motivací a osobnostním vývojem. Stanovili psychologické potřeby, které mají zásadní vliv na chování a emoční pohodu člověka, tj. autonomie, kompetence a sounáležitost. Pocit kontroly nad svým chováním, dostatek svobody k dosahování předem stanovených cílů a podílení se na aktivitách, které jsou v souladu s našimi hodnotami a zájmy, je jedním z faktorů, které ovlivňují vývoj zdravého self-esteem. Dalším je vnímaná kompetence v různých oblastech života, kdy jedinec zažívá úspěchy v činnostech, které představují osobní význam pro dotyčného. Poslední determinantou je pocit napojení na druhé lidi a navazování zdravých interpersonálních vztahů, jež jsou zdrojem podpory, uznání i přijetí.

Funkci sebedůvěry jako tzv. sociometru navrhl sociální psycholog Mark R. Leary (2012). Dle této teorie jsou lidé vybaveni vnitřní potřebou navazování sociálních spojení, kdy sebedůvěra slouží jako ukazatel společenského přijetí a pocitu sounáležitosti. Tato funkce je adaptivní, protože v případě sociálního vyloučení je jedinec přirozeně veden k navazování kontaktů a znovuoobnovení rozpadajících vztahů. Míra self-esteem se mění dle subjektivního dojmu, jestli jsme společností přijati či odmítnuti. V případě přijetí dosahuje sebedůvěra vysokých hodnot, v případě odmítnutí dosahuje nízkých hodnot. Kolísání sebeúcty je tedy indikátorem změn v sociálním statusu či interpersonálních vztazích.

Lidé s **nízkou sebedůvěrou** trpí mj. pocity méněcennosti a nedostatkem kvalitních, zdravých vztahů. Nízkou sebedůvěrou je také rozuměn stav, kdy sebe-koncept jedince je nejistý a závisí především na vnějších podnětech, přičemž v sociálních situacích se projevuje konzervativním a opatrným chováním (Campbell and Lavalley, 1993). Může být také pojat jako nejisté sebepoznání, opatrný přístup k životu, nedostatek kladných zdrojů ve svém self, či chronický vnitřní konflikt. Člověku s nízkým self-esteem chybí jasná definice sebe sama, konzistentního chápání toho, kým je, což ho vystavuje napospas vnějším událostem (Baumeister, 1993). Lidé s nízkou sebeúctou jsou spojováni s psychiatrickými nemocemi (Silverstone, and Salsali, 2003), kdy nejnižší sebeúcta byla nalezena u pacientů s těžkou depresí, poruchami příjmu potravy a závislostmi na psychoaktivních látkách (Murphy et al., 2005). Jiná studie potvrdila vztah mezi nízkou sebeúctou a depresí, navíc doplnila poznatek o úzkostnosti, která má rovněž negativní korelaci (Moksnes and Espnes, 2012). Byl nalezen také vztah mezi nízkou sebedůvěrou a externalizací problémů v podobě agrese, delikvence

a antisociálního chování (Donnellan, et al, 2005). Koncept nízké sebedůvěry byl také nalezen ve vztahu s problémy v chování a nízkým školním výkonem, včetně sebevražedných myšlenek (Sharma a Agarwala, 2015).

Vysoká sebedůvěra na opačné straně odkazuje k celkovému kladnému hodnocení sebe sama (Rosenberg, 1965), sebeúctě, kladnému hodnocení vlastní hodnoty i k přesvědčení o svých dovednostech, schopnostech a interpersonálních vztazích (Sedikides and Gress, 2003). Jedinec s vysokou sebedůvěrou vykazuje uspokojivější vztahy, lepší výkony ve škole či v práci, dobré duševní a fyzické zdraví, a to napříč etnickými a rasovými skupinami, věkem i pohlavím. Zároveň vykazují vytrvalost a nezdolnost po odmítnutí či selhání v určité oblasti života. (Orth, Robins, 2022). Jedinci jsou ochotnější vystupovat před skupinou a poskytovat kritiku ve skupině, jsou také spokojenější (Baumeister, et al. 2003). Autoři však popisují i temné stránky. U lidí s vysokou sebeúctou je vysoká pravděpodobnost toho, že budou vykazovat povýšenost, aroganci či určité narcistické rysy (Baumeister et al., 1996), nebo při snaze o zvýšení sebeúcty může dojít k ponižování ostatních (Neff, 2011). Čemu však nelze předejít ani u lidí s vysokým self-esteem je experimentování dětí s kouřením, pitím alkoholu, užíváním psychoaktivních látek nebo časným zahájením sexuálního života. Nízké ani vysoké self-esteem není přímou příčinou násilí. I přesto, že nízké sebevědomí může přispívat k externalizaci delikvence, při kontrole ostatních proměnných studie nepotvrdili přímý vztah (Baumeister, et al. 2003).

V současné době je na self-esteem nahlíženo jako na komplexní pojem. I přesto, že neexistuje jednotná definice, autoři uvádí několik klíčových principů:

1. sebeúcta se skládá z několika dimenzí, které přispívají k celkovému pocitu vlastní hodnoty a respektu k sobě (Branden, 2011),
2. vyznačuje se dynamičností a závislostí na situačním kontextu (Crocker a Park, 2013),
3. je ovlivněna sociálními a kulturními faktory (Hewitt, 2009),
4. slouží jako ochranný faktor pro duševní i fyzické zdraví (Mann, et al., 2004), a
5. může se lišit mezi jednotlivci i napříč kulturami (Markus, Kitayama, 1991; Mruk, 1995).

Koncept je v posledních letech hojně zkoumán ve spojitosti se sociálními interakcemi v online prostředí. Ke snížení sebedůvěry může vést samotné užívání sociálních médií (Saiphoo, et al., 2020), srovnávání se s ostatními (Alfasi, 2019; Steinsbekk, et al.,

2021), či naopak ke zvýšení sebedůvěry v závislosti na vysoké popularitě (Meeus at al., 2019).

3 AGRESE

Sociální psychologie definuje agresi jako chování se záměrem poškodit druhého člověka, který si to nepřeje (Bushman & Anderson 2001; Baron & Richardson, 1994; Berkowitz 1993, Geen 2001). Důležitou složkou je záměrnost, poškození z nedbalosti není považované za agresi. V případě, že je poškození stejného rozměru, to záměrné je vnímáno jako daleko horší než nezáměrné (Ames, Fiske, 2013). Současně je nutné odlišit agresi od násilí, kdy násilí je extrémní forma agrese s cílem fyzického ublížení na zdraví. Všechny formy násilí jsou považovány za agresi, avšak ne všechny formy agrese jsou považovány za násilí (Allen, Anderson, 2017).

Rozlišuje se mnoho **forem agrese**, dalších dělení a taxonomií stále přibývá (např. Krahe, 2013). Pro účel tohoto textu bude následně uvedeno tradiční dichotomické rozdělení, které je nejčastěji užívané pro popis agresivního chování. Jedním z nejstarších klasifikačních schémat je hostilní a instrumentální agrese, často také užívané jako reaktivní a proaktivní. V případě, že hlavní motivací člověka je ublížit druhému, jedná se o *hostilní* agresi, avšak pokud je motivací dosáhnout určitý jiný cíl (např. získání peněz, sociální prestiže), již hovoříme o agresi *instrumentální* (Bushman & Anderson, 2001). *Přímé* vyjádření agrese značí fyzickou přítomnost oběti, kdežto *nepřímá* agrese se vyskytuje při její absenci (Krahe, 2013, DeWall et al., 2012). Příkladem agrese nepřímé je pomluva, ignorování názoru druhého či vyvolávání pocitů viny (Archer & Coyne, 2005). Když se nevinná osoba stane terčem agrese jiné osoby, jde o agresi *přemístěnou*, např. agrese z pracovního prostředí je přenesena na rodinu (Bushman & Huesmann, 2010). Pokud se ale osoba dopustí malého prohřešku a tím vyvolá neodpovídající množství agrese zaměřenou na svou osobu, hovoříme o *přemístěné* agresi *vyprovokované* (Miller, Pedersen, Earleywine, & Pollock, 2003). Příkladem může být přenesení agrese z pracovního prostředí ke své rodině, kdy nepřiměřenou agresi vyvolá nepozornost dítěte. Agrese *aktivní* se projevuje přímou účastí na ubližujícím chování, *pasivní* se vyznačuje nenabídnutím pomoci (Bushman & Huesmann, 2010; Krahe, 2013). Agrese *oprávněná* a *neoprávněná* je ukotvena v (i)legálnosti daného činu, posouzení však podléhá i značenému subjektivnímu názoru (Krahe, 2013; Allen, Anderson, 2017). Dále agresi můžeme dělit dle viditelnosti na *zjevnou* a *skrytou* (Krahe, 2013), dle původu vzniku na *osobnostní* a *situační* (Anderson & Bushman,

2002; DeWall et al., 2012) či dle typu ublížení na fyzickou a psychickou (Bushman & Huesmann, 2010). Pro přehlednost jsou jednotlivé typy vyznačené v tabulce 1.

Tabulka 1. Typy agrese

Hostilní	Instrumentální
Přímá	Nepřímá
Přemístěná	Přemístěná vyprovokovaná
Aktivní	Pasivní
Zjevná	Skrytá
Oprávněná	Neoprávněná
Osobnostní	Situační
Fyzická	Psychická

V následujícím textu budou představeny zásadní teorie ve studii agrese včetně jejich představitelů a závěr kapitoly bude věnován aktuálním výzkumům na toto téma.

Studium agrese má kořeny již ve filozofii, na vědeckém poli se o rozvoj zkoumání agrese zavedl **Darwin** (1871). Z evolučního hlediska agresi považoval za přirozenou součást strategie přežití, kdy zvířata i lidé bojují o omezené zdroje, např. o jídlo, teritorium a partnery. Na tento poznatek navázal **Lorenz** (1963) a představil koncept přesměrované agrese, kdy zvíře směřuje svou agresi na jiný objekt, než je původní zdroj frustrace nebo ohrožení. Také poznamenal, že určité agresivní chování nemusí být nutně určeno k ublížení druhým, ale že může být součástí tzv. ritualizované agrese, kdy je cílem udržet společenský řád, vyřešit konflikt, či dát najevo dominanci. Pomocí těchto symbolických gest, pózování i vokalizace, mohou zvířata mezi sebou komunikovat, aniž by muselo dojít k samotnému boji.

V psychologii byl významným představitel konceptu agrese psychoanalytik **Sigmund Freud**. Dle Freuda je přirozenou částí člověka pud jak k životu (*Eros*), jež se vyznačuje pudem sebezáchovy a zachováním rodu, tak i opačnému pólu, ke smrti (*Thanatos*). Pud smrti se projevuje různými destruktivními tendencemi, včetně agresivních impulzů, sebedestrukce a tendence k návratu do anorganického stavu. Agresivní chování přisuzuje vrozenému instinktu i odezvě na vnější stimuly. Agrese tak může vyvstat z frustrace, závidi i nevyřešených psychických konfliktů s projevem jak zjevným, tak i mírnějším, např. pasivně-agresivním chováním nebo odporem (Freud, 1961). Vnější stimul, jakožto aktivátor agrese, potvrdil Lorenz na základě zkoumání chování zvířat. Jeho teorie

obsahuje poznatky o vrozených mechanismech, které během aktivace specifickým stimulem vyvolají stereotypní vzorce chování včetně agrese (Lorenz, 1963). Freud (1930) navrhl, že společnost vykazuje určité normy a zákazy týkající se agresivního chování. Popsal tedy mechanismy, které umožňují vyjádření a regulaci agrese zahrnující sublimaci, represii a přesun. Jedincova duševní pohoda je určena schopností ovládat a řídit tyto impulzy.

Agresi však může vyvolat i stav, kdy je jedinci bráněno uspokojit jeho potřeby či dosáhnout určitého cíle (Dollard, et al. 1939). Tato teorie frustrace-agrese vznikla reakcí na rozšiřující se vliv teorie Freuda. Dle autorů vzniká agrese vždy jako následek frustrace a přítomnost agrese vždy předpokládá existenci frustrace. Miller (1941), který byl jedním z autorů, později teorii upravil a vysvětlil, že frustrace vskutku stimuluje tendenci k určité odpovědi, avšak ne vždy nutně agresivní. Tímto dovysvětlením se vyskytl prostor pro vznik nových teorií. Později teorii reformuloval Berkowitz (1964) a pravil, že frustrace je určitým spouštěčem agrese, ale zároveň s tím jsou důležité další vnější faktory, např. přítomnost zbraně, pozorování agresivního chování u ostatních, či společenské normy a očekávání.

Operantní teorie podmiňování, vytvořena behavioristy, navrhla, že je u lidí i zvířat vyšší pravděpodobnost opakování chování v případě, že jsou za něj odměňováni, a naopak menší pravděpodobnosti opakování chování při trestu. Ivan Pavlov vytvořil klasickou teorii podmiňování, kdy k učení dochází pomocí asociace dvou podnětů. Pro demonstraci těchto poznatků, John Watson s kolegy vytvořil experiment, kdy 9měsíční batole bylo vystaveno kontaktu s mnoha podněty, které v něm původně nezbuzovaly strach. S užitím klasického podmiňování si malý Albert asocioval sérii předmětů, např. bílou myš, králíka, bavlnu, s nepříjemným hlasitým zvukem. Touto sérií opakování u chlapce vznikla generalizace podnětu, kdy zažíval fobické strachy ze všech chlupatých předmětů i po skončení studie (Harris, 1979). Těmito procesy je vysvětleno, jak chování, včetně chování agresivního, může být naučeno (Eron et al., 1971). Roli učení doložil i **Albert Bandura**. V porovnání s předchozí teorií však vyzdvihl důležitost sociálního učení prostřednictvím pozorování a imitace (Bandura, 1977). Lidé se učí chovat agresivně tím, že pozorují agresivní prvky chování ostatních a následnou imitací v obdobných situacích. Provedl několik experimentů s panenkou Bobo, kdy dítě mělo tendenci imitovat agresivní prvky chování poté, co totéž pozorovalo u dospělého jedince (Bandura, 1961). Navrhl, že lidé mají tendenci napodobovat to chování, které bylo následně odměněno, nikoli potrestáno (Bandura, 1971).

Teorie Berkowitz (1964) a Bandury (1961, 1971, 1977) podnítily výzkum se zaměřením na efekt násilí v médiích na agresivní chování dětí a adolescentů. **Huesmann a Guerra** (1997) vytvořili tzv. obecný model agrese (GAM), který navrhuje, že agrese je komplexním výsledkem faktorů osobnostních i situačních a aktuálním vnitřním stavem jedince. V porovnání s původní teorií Dollarda a kol., tento model zdůrazňuje vliv více faktorů. Výsledkem jeho výzkumu je poznatek, že vystavení se mediálnímu násilí může vést k rozvoji agresivních scénářů a desenzibilizace vůči násilí. Zároveň jeho longitudinální studie ukázaly, že vystavení se násilí v médiích v dětství předpovídá vyšší míru agrese a násilí v dospělosti (Huesmann, 1986). Vliv mnoha faktorů na vznik agrese potvrdili i další výzkumníci (např. Baron, 1977; Zillmann, 2008; Zimbardo, 1971).

Vysvětlení, proč mohou lidé jednat agresivně pod vlivem autority, poskytl sociální psycholog **Stanley Milgram** (1974) ve svém experimentu poslušnosti. Participantům bylo řečeno, že se jedná o studii zaměřenou na paměť a učení. Participantům byla udělena role učitele, zatímco pomocník experimentátora byl žákem, který měl od učitele dostávat elektrické šoky za chybné odpovědi se zvyšující se intenzitou. Experimentátor, jenž představoval autoritu v bílém plášti, vyvíjel na učitele tlak, aby pokračoval s administrací šoků i přes značný distres a protestování učitele. Okolo dvou třetin participantů bylo ochotných vystoupat až na maximální hodnotu 450 voltů. Tento poznatek demonstruje poslušnost vůči autoritě i v případě, že je daný akt v protikladu s vnitřními hodnotami jedince.

Vliv situačních proměnných na chování člověka, včetně agrese, byl zjištěn prostřednictvím **Zimbardova** vězeňského experimentu na Standfordské univerzitě. Byli vybráni probandi z řad vysokoškolských studentů, kteří vykazovali emoční stabilitu, a náhodně jim byla přidělena buď role vězně nebo strážce. Falešné vězení bylo vytvořeno ve sklepě univerzity včetně cel, kafeterie a bezpečnostních kamer. Participantů měli za úkol se plně ponořit do své role i co se týče ošacení a doplňků. Jak experiment probíhal, strážci začali čím dál více vykazovat tyranické a autoritativní chování vůči vězňům. To zahrnovalo verbální obtěžování, fyzické tresty i zastrašování. Původně měl experiment trvat 2 týdny, ale pouze po 6 dnech byl přerušeno kvůli extrémní a eskalující podobě týrání ze strany strážců. Zimbardo studii ukončil předčasně kvůli obavám o zdraví participantů v roli vězně. Úkaz je vysvětlován přítomností deindividuace a dehumanizace ve skupinách, jež podněcuje agresivní a kruté jednání (Zimbardo, 2008).

Agrese je komplexním chováním, které je ovlivněno mnoha faktory. **Příčiny vzniku** můžeme dělit na situační, osobnostní a podnětené environmentálními faktory (viz *Tabulka 2*). Mezi *situačními* proměnnými se mohou vyskytnout nepříjemné události, např. vysoká teplota (Anderson, et al., 2000), hlučnost prostředí (Geen, 1978), nepříjemné pachy (Rotton, 1979; Jones & Bogat, 1978), ale také společenské odmítnutí (Barling, Dupré & Kelloway, 2009; Leary, Twenge, & Quinlivan, 2006) či dokonce ostrakizace (Warburton, Williams, & Cairns, 2006). Dále přítomnost zbraní (Berkowitz, 1968), nabuzení neboli *arousal* (Zillman, 2008), požití alkoholu, které inhibuje kontrolu agrese (Bushman, 1997) a anonymita, při které jedinec ztrácí svou identitu (Johnson, Downing, 1979). Osobnostní faktory zahrnují osobnost, kde je s agresí spojena obzvláště psychopatie (Hare et al., 1990), narcismus (Bushman, Baumeister, 1998) a nízká sebekontrola (Gottfredson, Hirschi, 1990). Z biologických predispozic je s agresivním chováním pojena nízká hladina serotoninu (Berman et al., 2009), vysoká hladina testosteronu (Archer, 1991) či určité genetické predispozice (Burt & Mikolajewski, 2008). Co se týče environmentálních faktorů, děti jsou hluboce ovlivněni násilím v domácím prostředí (Capaldi, et al., 2003) i po dosažení dospělosti (Hill & Nathan, 2008). Obecně jsou agresivní děti mezi vrstevníky vnímány negativně (Leary et al., 2006), nicméně v některých případech může být agresivní dítě vnímáno jako rolový model, obzvláště pokud je atraktivní a populární (Vaillancourt & Hymel, 2006). V rámci kultur se nacházejí různé tradice od vraždy ze cti (Shafti, 2021), po genitální mutilaci žen (Reisel, Creighton, 2015). V neposlední řadě nabývá na významu vliv sociálních médií skrze násilné obsahy (Busching, et al., 2016) a kyberšikanu (Craig, et al., 2020).

Tabulka 2. Faktory ovlivňující agresi

Faktory	Typy	Příklady
Situační	Nepříjemné události	Vysoká teplota, hlučnost, nepříjemné pachy, společenské odmítnutí, ostrakizace
	Přítomnost zbraní	-
	Přítomnost nabuzení (arousal)	Provokace, násilí v médiích
	Alkohol	-
	Anonymita	Deindividuace
Osobnostní	Osobnost	Psychopatie, narcismus, nízká sebekontrola
	Biologické predispozice	Nízká hladina serotoninu, vysoká hladina testosteronu, genetické predispozice
Environmentální	Rodinné prostředí	Fyzické tresty, týrání
	Vrstevnické prostředí	Šikana, odmítání vrstevníky

Kultura a komunita	Vražda ze cti, rituály, genitální mutilace
Sociální média	Násilné obsahy, normalizace násilí

V poslední době byl zaznamenán nárůst agrese na **sociálních sítích**. Kyberšikana se může vyskytovat v podobě obtěžování (urážkami či výhrůzkami), šíření pomluv, předstírání identity druhého, vyzrazování tajemství nebo skrze vyloučení jednotlivce z určitých společných aktivit. Tyto jednotlivé formy se uskutečňují prostřednictvím SMS zpráv, emailu, či různých sociálních stránek a aplikací, např. Facebook, WhatsApp (Pieschl, et al., 2013).

Kowalski a kolegové (2008) popsali kyberšikana jako elektronickou verzi tradiční šikany. Jejich výzkum ukazuje, že dívky se tohoto typu šikany dopouští častěji než chlapci. Důvodem může být, že chlapci se zapojují do přímé fyzické šikany, zatímco dívky používají nepřímé formy, např. pomluvy a ponižování druhých v oblasti sexuality. Anonymita v online prostoru mnohdy vede k ještě agresivnějšímu chování, než by tomu tak bylo osobně.

Hlavním rozdílem mezi šikanou v online prostředí a prostředí reálném je, že kyberšikana může být daleko více pervazivní. Zatímco tradiční šikana je limitována na určité prostředí a lidi, např. školu, oběti kyberšikany mohou být dosaženi kdekoli, kdykoli a potenciální publikum je daleko větší. V online prostředí zároveň není přítomna žádná autorita, přičemž oběti mají obvykle obavy se svěřit dospělému, aby neztratily přístup k technologiím (Cassidy, et al., 2009).

Kyberšikana může postihnout kohokoli. Mladiství, kteří jsou oběťmi kyberšikany, stalkingu nebo obtěžování, zažívají distres v různé míře, včetně duševních poruch, užívání psychoaktivních látek či v extrémních případech dochází k sebevraždě (Hinduja and Patchin, 2009).

4 NARCISMUS, SELF-ESTEEM A AGRESE

Mnozí autoři (např. Zeigler-Hill, 2005; Smallets, et al., 2016; Cvencek, et al., 2020) uvádí následující členění self-esteem: (1) **diskrepantní**, kdy je explicitní sebedůvěra vysoká a implicitní nízká, považované za projev křehkého (*fragile*) narcismu, kdy je jedinec natolik zaměstnán ochranou svého ega, že jakákoli hrozba pro ego vyvolá vysokou reaktivitu, defenzívu, pomstychtivost (Eaton, et al., 2007) a agresi (Sandstrom & Jordan, 2008); (2) **kongruentní** s vysokou explicitní i implicitní sebedůvěrou, který vykazuje pozitivní a realistický přístup k sobě samému, je odolný vůči potenciálnímu ohrožení ega. Dále, tento bezpečný typ sebedůvěry nevyžaduje neustálou validizaci či nadřazenost nad ostatními.

Výzkumy na diskrepantní narcismus odhalily dva důležité poznatky: nestabilní sebedůvěru a kontingentní sebedůvěru. Nestabilní sebedůvěra se projevuje výrazným kolísáním, kdežto kontingentní odkazuje na jedincovu víru, že musí být nebo dělat něco konkrétního, mít určité vlastnosti, aby byl jako člověk hodnotný (Crocker & Wolfe, 2001; Deci & Ryan, 1995). Subjektivní pocity sebeúcty jsou tedy závislé na aktuální schopnosti dosahování předem vytyčených cílů a výkonů. I přes určité podobnosti mezi koncepty kontingentní sebeúcty a narcismu (Kernis, 2003; Morf & Rhodewalt, 2001), bylo zjištěno, že jejich asociace je daleko více komplexní (Bosson, et al. 2008). Dále bylo zjištěno, že vysoká reaktivita je následkem společenské události, která je spojena s dominancí či sociálním vlivem (Rhodewalt, 2005). Další příčinou je subjektivní pocit selhání, avšak nikoli úspěch, jež je jedincem považován za samozřejmost (Rhodewalt, Morf, 1998; Zeigler-Hill, et al., 2010).

V několika studiích bylo zjištěno, že participanti s nejvyšším skóre v Narcissistic Personality Inventory (NPI) měli zároveň vysoké skóre v Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) a skóre nízké v Implicit Association Test (IAT) (Jordan, et al., 2003; Brown, Bosson, 2001; Zeigler-Hill, 2006; Gregg & Sedikides, 2010). Nicméně mnoho studií nepotvrdilo předpovědění narcismu pomocí implicitního či explicitního self-esteem (např. Bosson & Prewitt-Freilino, 2007; Campbell, et al., 2007) Konkrétně studie Brown & Zeigler-Hill (2004) zjistila pozitivní korelaci 0,26 mezi NPI a RSES a studie Pechové a Dostála (2018) pozitivní korelaci 0,30. Jedním z možných vysvětlení je vědomé užívání masky, která skrývá pocity nedostačivosti, studu a pochybností (Akhtar & Thomson, 1982; Morf & Rhodewalt, 2001; Tracy & Robins, 2003). Druhé vysvětlení poskytl Campbell s kolegy (Campbell, Brunell, &

Finkel, 2006; Campbell, Rudich, & Sedikides, 2002), kteří zjistili, že sebedůvěra má 2 odlišné dimenze: 1) jedinec je extrovert, vyznačuje se připraveností k akci a kompetencí (*agentic self*); 2) jedinec vykazuje vstřícnost, empatii a laskavost (*communal self*). Silná korelace byla nalezena mezi prvním *agentic self* a narcismem, $r = 0,52$, kdežto s *communal self* byla korelace záporná a slabá.

Tradičně se domnívalo, že lidé s nízkou sebeúctou mají tendenci k agresivitě, avšak empiricky to není doloženo (Baumeister, et al., 1996). Naopak, byla nalezena záporná korelace mezi sebeúctou a sebezposouzenou agresí (Bradshaw & Hazan, 2006; Donnellan, et al., 2005; D’Zurilla, et al., 2003; Robins, et al., 2010). Kritikou jsou však sebezposuzující dotazníky, které mají tendenci ke zkreslení dat (Nisbett & Wilson, 1977), obzvláště pokud jsou zaměřeny na negativní fenomén jako je agrese. Ukázalo se, že lidé s vysokou sebedůvěrou nadhodnocují své pozitivní vlastnosti a podceňují ty negativní, v souladu s tímto tvrzením jsou jejich data obvykle vyhodnocena jako neagresivní (Baumeister et al., 2003).

Lidé s vysokým skóre v NPI často vykazují známky hněvu a agrese v případě prohry (Bushman & Baumeister, 1998; Kernis & Sun, 1994). Toto chování může být vysvětleno ohrožením sebedůvěry ale také snahou o získání dominance (Arkin & Lakin, 2001). Zodpovědnost mají tendenci přebírat pouze za úspěch, při selhání obviní své okolí či vnější faktory (Campbell et al., 2002; Farwell & Wohlwend-Lloyd, 1998; Stucke, 2003), což může sloužit jako vysvětlení toho, že je nízká šance, že se poučí z vlastních chyb (Campbell, et al., 2004).

Mnohé studie dokázaly, že vztah mezi nízkým sebevědomím a projevy agresivity není signifikantně významný, ať již měli probandi způsobit bolestivý a nepříjemný zvuk oponentovi (Bushman & Baumeister, 1998; Twenge & Campbell, 2003), dát svému spojenci méně peněz (Bushman, et al., 2003) nebo pozorovat agresivní chování u třetích osob (Goldberg et al., 2007). Naopak, signifikantně významný vztah byl nalezen u ohroženého ega a agrese (Baumeister et al., 1996). Bushman a Baumeister (1998) provedli experiment, kde byl jedinec buď pochválen nebo uražen druhou osobou, které měl poté možnost agrese oplácet, nebo ji mohl vyjádřit vůči třetí osobě. Výsledky ukázaly, že probandi s nízkým sebevědomím nebyli agresivnější než ostatní, ale nejvyšší míra agrese byla zjištěna u narcistických jedinců, kteří svou agrese obrátili vůči osobě, která je urazila. Signifikantně

významný kladný vztah mezi agresí a narcismem potvrdily i mnohé další studie, pomocí sebeposuzujících dotazníků (Donellan et al., 2005; Lawrence, 2006), měření agrese v laboratoři (Bushman et al., 2003; Konrath, et al., 2006; Reidy, et al., 2008; Stucke & Sporer, 2002; Twenge & Campbell, 2003) nebo v přirozených podmínkách (Bushman & Baumeister, 2002; Goldberg et al., 2007).

Baumeister, Bushman a Campbell (2000) uskutečnili experiment, ve kterém zjistili, že nejvyšší agrese byla změřená u narcistických jedinců, jejichž ego bylo ohroženo a kteří měli zároveň nejvyšší sebeúctu. V případě, že měli sebeúctu nižší, vykazovali méně agrese. V dalším experimentu (Bushman, et al., 2009) zjišťovali vztah proměnných v přirozených podmínkách. Spolužáci měli za úkol ohodnotit esej jedince a poskytnout mu tím zpětnou vazbu. Potvrdili své předchozí výsledky, kdy nejvyšší známky agrese byly zjištěny u jedinců s negativní zpětnou vazbou, kteří měli vysokou míru narcismu i sebeúcty.

Studii, na jejímž základě byla provedena **částečná replikace**, vypracoval Bushman a Baumeister (1998). Testování hypotézy spočívalo v měření agrese jakožto odezvy na ohrožené ego, a zároveň zjistit jejich osobnostní rysy, narcistické prvky (prostř. NPI-40) a jejich sebeúctu (RSE). Celkem měli 260 vysokoškolských studentů psychologie, z nichž polovinu představovali muži a polovinu ženy. V rámci experimentu bylo v laboratoři strategicky využito klamání participantů. Byli vedeni k tomu, aby uvěřili, že předmětem zkoumání je reakce na pozitivní a negativní zpětnou vazbu, a také že budou v interakci s druhou osobou stejného pohlaví. Probandi dostali za úkol napsat odstavec dlouhou esej na téma potrat, jestli jsou pro-choice nebo pro-life. Následně byla esej odnesena z místnosti k dalšímu participantovi a oni sami mohli ohodnotit esej ostatních. Probandovi byla poté esej navrácena s náhodným výběrem pozitivní či negativní evaluace. Při negativní evaluaci bylo očekáváno ohrožení ega. Agresi probandů následně zjišťovali tím způsobem, že je nechali podstoupit Competitive Reaction Time Task (CRTT). Probandovi bylo řečeno, ať stiskne tlačítko co nejrychleji, aby vyhrál. Ten, kdo bude pomalejší, obdrží do sluchátek nepříjemný zvuk. Před každým kolem se stanoví intenzita mezi 60 dB a 105 dB a délka trvání daného zvuku. Po celkem 25 kolech byl probandům poskytnut debriefing a byli propuštěni. Výsledky odhalily, že ohrožené ego vedlo k vyšší agresí než u kontrolní skupiny, $F(1, 245) = 4,41$, $p < 0,05$, $b = 0,39$, $SE = 0,19$, $d = 0,25$; dále pozitivní vztah mezi narcismem a agresí, $F(1, 245) = 13,92$, $p < 0,05$, $b = 0,06$, $SE = 0,02$, $r = 0,27$. Ukázalo se, že sebeúcta nesouvisí s agresí

ani samostatně, ani v kombinaci s dalšími proměnnými. I v případě odstranění narcismu jako prediktoru nebyl zjištěn žádný signifikantní vztah.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Fenomén narcismu je v současné době hojně diskutovanou problematikou nejen v odborné literatuře, kde mnohdy plní funkci mediátoru vztahu prediktoru a závislé proměnné, ale zároveň také v laické veřejnosti. Lidé (nejen) v západní společnosti jsou zahlceni, někdy až přehlčeni, veškerými nároky na adekvátní, přijatelný způsob života. Sociálně přijatelné požadavky zahrnují oblasti vzdělání, kariéry/profese, vzhledu, životního stylu i rodinného zázemí včetně výchovy dětí či organizace domácnosti. Vyrůstající důraz na výkonovou složku v pracovním, ale také osobním životě má tendenci se postupně projevat i na osobnosti člověka. Nejedna autor pojednává o tzv. narcistické epidemii (např. Twenge, Campbell, 2009; Twenge, Foster, 2008, Lemaitre, 2016, Mortell, 2022), jež je současně spolupodmiňována také rozvojem technologií, důrazem na individualismus, materialismus, sociální status a úspěch.

Jedinec s narcistickým rysem osobnosti vykazuje charakteristický styl chování, jež zprvu druhé zaujme, čímž se vyskytuje příležitost zaujaté osoby využít pro své vlastní potřeby. Dopady mají i širší sociální rozměr, neboť jedinec s narcistickými rysy osobnosti je veden silnou tendencí k uspokojení potřeb a zájmů vlastních na úkor dlouhodobých zájmů skupiny či celé společnosti. V případě ohrožení ega např. v podobě prohry či vnímané konkurence, je jedinec pohlcen vyrůstající destruktivní agresí, jež má touhu odstranit zdroj jeho negativních emocí.

V poslední kapitole teoretické části jsou předneseny výzkumy, jež se v rámci studia narcismu zajímají i o další proměnné, obzvláště sebeúctu a agresi. Autoři se obecně shodnou na signifikantním významu vztahu mezi narcismem a agresi, o vztahu narcismu a sebedůvěry však nelze uvést totéž. Existují výsledky, jež udávají pozitivní korelaci, nýbrž také výsledky bez podpory tohoto tvrzení. V případě narcistické osobnosti a vysoké sebedůvěry hovoří studie o vysokém stupni agrese. Tytéž závěry jsou vyvozené z měření zahraniční populace, v České republice je studií na tato témata nedostatečné množství.

6 VÝZKUMNÝ CÍL A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem této práce je zjistit vztah mezi narcismem, sebeúctou a agresí v mužské populaci. V návaznosti na tento cíl jsou následně uvedeny 3 výzkumné otázky a 3 hypotézy, jež budou dále ověřovány.

VO1: Jaký je vztah mezi mírou narcismu a explicitním self-esteem?

Cílem této výzkumné otázky je zjistit, zda k sobě jedinec s narcistickým rysem osobnosti chová vztah kladný či záporný.

VO2: Jaký je vztah mezi mírou narcismu a agresí?

Tato výzkumná otázka má za cíl potvrdit či vyvrátit výsledky předchozích studií na tuto problematiku.

VO3: Jaký je vztah mezi explicitním self-esteem a mírou agrese?

Zvolení této výzkumné otázky je důležité z toho důvodu, že si výsledky autorů na toto téma odporují. Cílem je potvrdit či vyvrátit závěry předchozích studií.

7 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Obsáhlý výzkumný problém doplněný o specifické výzkumné otázky podnítil vznik **experimentálního designu**. Dle statistika Ronalda Fishera (1935), který výrazně přispěl k objasnění důležitosti experimentu ve vědeckém výzkumu, má volba tohoto designu mnoho výhod. Na prvním místě je určení kauzality pomocí manipulace s nezávislou proměnnou. Kontrola podmínek je další důležitou determinantou, jež umožňuje oprostit výsledný efekt na závislou proměnnou od vnějších rušivých vlivů, které by ohrozily výsledky jistým zkreslením. Neposledním přínosem experimentálního designu je možnost replikace, jež podporuje robustnost a důvěryhodnost shromážděných dat.

7.1 Testové metody

Pro tuto práci byly použity tři testové metody: Narcistický inventář osobnosti (NPI), Rosenbergova škála Self-Esteem (RSE), a Competitive Reaction Time Task (CRTT). V následujících odstavcích budou metody představeny včetně základních psychometrických vlastností, položek a případných škál.

Robert Raskin, pionýr v oblasti psychologie narcismu, společně s Calvinem S. Hallem (1979) publikovali sebeposuzující dotazník, který měl za úkol změřit individuální rozdíly v narcismu u dospělé, neklinické populace. Původní **Narcistický inventář osobnosti (NPI)** se skládal z 54 položek a subškál: autorita, exhibicionismus, využívání druhých, nadřazenost, marnivost, soběstačnost a nárokování si druhých. Každá položka obsahovala dvojici tvrzení, mezi kterými si proband vybíral. Jedno tvrzení odpovídalo narcistickému rysu a druhé nikoli. Tento princip získávání dat se nadále ponechal i v následujících verzích NPI, avšak počet položek se postupně snižoval. V současné době je hodně používaná adaptace se 40 položkami (Raskin & Terry 1988) či její zkrácená verze s 16 položkami (Ames et al., 2006), jež byla použita pro účely této práce. Tato zkrácená verze je unidimenzionální, neobsahuje tedy zmíněné subškály. Vysokou reliabilitu a validitu dokazují samotní autoři: $\alpha=0,72$, průměrná mezipoložková korelace $r=0,13$, test-retest reliability s 5týdenním intervalem $r=0,85$, $p<0,01$, korelace s NPI-40 $r=0,90$, $p<0,001$; či výsledky Pechové a Dostála (2018): $\alpha=0,71$.

NPI je aktuálně považován za nejčastěji užívanou metodu pro měření narcistických rysů v sociálním psychologickém výzkumu. Přeložená metoda do českého jazyka byla převzata z díla Pechové a Dostála (2018), viz *Příloha č. 3*.

Druhou metodou byla zvolena **Rosenbergova škála sebehodnocení (RSE)** (Rosenberg, 1979), jež představuje sebezposuzující dotazník, který zjišťuje míru sebehodnocení neboli self-esteem. Dotazník je sestaven unidimenzionálně, celkem obsahuje 30 položek s tvrzením a následnou 4položkovou Likertovu škálu s možnostmi: naprosto souhlasím-souhlasím-nesouhlasím-naprosto nesouhlasím; viz *Příloha č. 4*. RSE je považován za reliabilní a validní dotazník, který se stejně jako NPI velmi hojně užívá v rámci psychologických výzkumů v oblasti sociální psychologie. Vnitřní konzistence je 0,77, test-retest reliability s 2týdenním intervalem byl stanoven na 0,85 a se 7měsíčním intervalem 0,63 (Silber & Tippett, 1965). Konkrétně v České republice byla změřena Cronbachova alfa 0,83 a Guttmanův split-half 0,76 (Schmitt & Allik, 2005).

Pro sběr dat zachycující agresivní chování byla užitá laboratorní metoda **Competitive Reaction Time Task (CRTT)**, často referována také jako Taylor Aggression Paradigm (TAP). V původní verzi si protihráči předem nastavili intenzitu a délku trvání elektrického šoku, který obdržel vždy ten, který měl pomalejší reakční čas. Míra agrese se odvíjela od vybrané intenzity a délky trvání šoku, jež byla následkem provokace. V aktuální verzi jsou úlohy v počítačové verzi a participant soutěží proti nereálnému, předem neprogramovanému protihráči. Namísto elektrických šoků jsou používány zvuky bílého šumu prostřednictvím sluchátek. Verze je k dispozici několik, pro tuto práci byla použita verze s 30 koly s tím, že intenzita a délka trvání bílého šumu se nastavuje před každým jednotlivým kolem. Poměr a pořadí jednotlivých výher a proher je předem stanovena, viz příloha č. 5.

CRTT bývá předmětem kritiky pro nejednotnou verzi administrace i vyhodnocování, údaje týkající se validity a reliability se liší dle autorů. Například D. Chester a E. Lasko (2017) provedli studii, kde zjistili následující: vnitřní konzistence odpovídá hodnotě $\alpha = 0,98$; konstruktová validita $r = 0,39$, $p < 0,001$; a konvergentní validita hodnotě $r = 0,23$, $p = 0,004$. I přes značnou kritiku je tato metoda užívanou laboratorní metodou pro měření agrese již přes 50 let.

7.2 Hypotézy ke statistickému testování

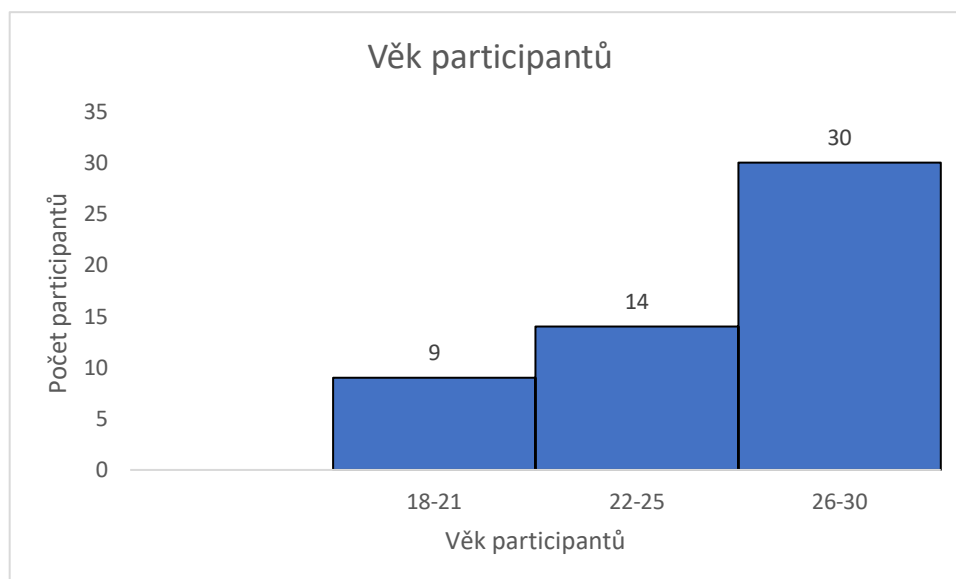
Následující hypotézy vyplývají z výzkumných otázek a jsou specifitěji vymezeny v rámci vztahů proměnných.

- H1: Hrubý skór škály NPI-16 pozitivně koreluje s hrubým skóre škály Self-Esteem RSE.
- H2: Hrubý skór škály NPI-16 pozitivně koreluje s hrubým skóre agrese programu CRTT.
- H3: Hrubý skór škály Self-Esteem RSE negativně koreluje s hrubým skóre agrese programu CRTT.

8 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Pro splnění účelu této práce je studie zaměřena pouze na **mužskou populaci**. Mnohé studie poukazují na rozdílnost mezi muži a ženami v ochotě se podílet na účasti ve vědeckém výzkumu (Kimmel, 2008; Connel, 2005; Salisbury et al., 2011; Mohajer, 2019). Toto zjištění odpovídá reálné situaci sběru dat této práce. Metoda výběru probandů byla zvolena nepravděpodobnostní s kombinací samovýběru a metody sněhové koule. Tato metoda byla realizována pomocí sdílení letáku (s vyzývacím a prokovativním charakterem) na sociálních médiích, vyvěšením ve hlavním vestibulu jednotlivých fakult UP v Olomouci i skrze ústní předání informace. Dále je nižší ochota participace mužů vnímána jako jisté omezení v reprezentativnosti populačního vzorku a také v konečném počtu probandů. Provedením analýzy síly testu byla zjištěna adekvátní velikost výběru participantů s číslem 47. Původní design této práce zahrnoval 50-100 probandů s preferencí dosažení horní hranice. I přes fakt, že konečný počet dosáhl úrovně mírně nad hranicí dolní, s počtem 53 probandů, stále byla dosažena požadovaná síla testu s 95% úrovní intervalu spolehlivosti a 5% chybovosti. Druhým kritériem výběru probandů byl **věk mezi 18-30 lety**. Více než polovinu (57 %) respondentů představovala věková kategorie 26-30, následně 22-25 (26 %) a nejmenší část tvořila kategorie 18-21 (17 %), viz obrázek 3. Nejvyššího dosaženého vzdělání dosahovalo nejvíce probandů úrovně vysoké školy, následně střední školy s maturitním vysvědčením, střední školy s výučním listem, a v poslední řadě s úrovní základní školy, viz tabulka 3.

Obrázek 3. Věk participantů

Tabulka 3. Vzdělání probandů

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Základní škola	2	3,8 %
Střední škola s výučním listem	10	18,9 %
Střední škola s maturitním vysvědčením	15	28,3 %
Vysoká škola	26	49,1 %

9 SBĚR DAT

Propagace experimentu byla skryta pod falešným záměrem, a to, že je výzkum zaměřen na vliv osobnosti na psychomotorické tempo v podobě soutěži na počítači. Ve skutečnosti byl pravý účel zjistit míru agresivity u (ne)narcistických jedinců a zároveň změřit korelaci se sebedůvěrou (self-esteem). Klamání participantů bylo eticky ošetřeno, s náležitým debriefingem ihned po ukončení sběru dat; detailněji je tento aspekt popsán v kapitole 10. *Etické hledisko a ochrana soukromí*. Úspěšná inzerce experimentu se projevila v obdržených žádostech v rezervačním systému, který byl k nalezení na webové stránce (viz příloha 6) po naskenování QR kódu z letáku (viz příloha 7).

Zájemcům o absolvování experimentu byl zaslán email s doplňujícími informacemi a webovým odkazem na online dotazník, jež se skládal z informovaného souhlasu, nutnosti stisknout na tlačítko „*Souhlasím se zpracováním zadaných údajů a s podmínkami účasti pro účely výše uvedené výzkumné studie*“, zadání unikátního anonymního kódu a následně z dvou psychologických metod: RSE a NPI-16.

Po obdržení kompletně vyplněného dotazníku následovalo zaslání emailu probandovi s poděkováním za účast v první části a pozvánkou na část druhou, prostřednictvím rezervačního systému. V předem zarezervovaný a smluvený čas se participant dostavil na předem sjednané místo, na recepci katedry psychologie. Participant byl experimentátorem vyzván ke vstupu do laboratoře a po představení sebe i experimentu a po seznámení s místem mu byl předložen informovaný souhlas v papírové podobě, který byl poté slovně shrnut s prostorem na dotazy.

Po zodpovězení dotazů byl před participanta na stůl předložen papír s instrukcemi v českém jazyce (viz příloha 8), neboť samotný program byl pouze v jazyce anglickém. Probandovi byla vysvětlena situace, která zahrnovala protihráče v jiné místnosti ve stejné části budovy. Pro podporu této teze byl těsně před zahájením soutěže proband ponechán sám v místnosti a examinátor odešel zkontrolovat protihráče, zda je také připraven. Úkolem probanda bylo nastavit délku a intenzitu zvuku bílého šumu, kterou obdrží protihráč při prohře. Zvuk bílého šumu byl předem představen včetně jednotlivých intenzit a délek trvání do sluchátek probanda. Následně byl instruován o kliknutí na „Ready“ a poté vyčkat na červenou barvu, která se objeví ve stejném kruhu. Barvy se pokaždé vyskytovaly v pořadí: zelená, žlutá, červená. Jakmile se objeví červená, úkolem je co nejrychleji

stisknout levé tlačítko myši. Tento celý proces se opakuje 30x. Po představení instrukcí, bílého šumu a zodpovězení otázek, examinátor odchází zkontrolovat údajného protihráče do jiné místnosti a vrací se se slovy: „Protihráč je připraven, můžete začít. Přeji hodně štěstí.“ A odchází do čekárny. Po dokončení celkem 30 kol je examinátor zavolán zpět do místnosti a kontroluje záznamový arch. Probandovi je poděkováno, jsou mu připomenuta jeho práva, co se týče dat po samotném sběru a je propuštěn s odměnou v podobě zákusku. Hlavní odměnou byly probandům individuální výsledky psychologických testů, které byly po skončení sběru dat zaslány všem na email, včetně debriefingu a vysvětlení důvodu klamání.

Pilotní testování bylo uskutečněno s 3 nezávislými probandy, a to před samotným počátkem testování. Výsledkem byla úprava podoby ústních instrukcí, vytvoření instrukcí v papírové podobě a koupě záložních sluchátek v případě poruchy.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 8. *Výzkumný soubor*, tento výzkum se potýkal s nedostatečným počtem zájemců o účast ve studii. Z předem plánovaného intervalu probandů mezi 50-100 jich bylo získáno 25. Pro dostatečnou sílu testu byla zvolena varianta online testování i poslední části, tj. CRTT metody. Postup a instrukce byly obdobné, pouze s tím rozdílem, že celá interakce proběhla přes počítač a proband byl nabádán k víře, že protihráč je v anonymní podobě za počítačem jiným. Tento nevyhnutelný nedostatek je detailněji probírán v kapitole *Diskuze*.

Samotný sběr dat byl proveden ve dvou etapách. Nejdříve prostřednictvím online dotazníku a následně při osobním setkání v laboratoři na katedře psychologie FF UPOL v Olomouci. Veškerá data byla zaznamenána v anonymizované podobě a následně vložena do datové matice, jež sloužila k následné analýze prostřednictvím statistických testů.

10 ETICKÉ HLEDISKO A OCHRANA SOUKROMÍ

Při psychologickém výzkumu, jež zahrnuje člověka je nutné mít na zřeteli dodržování jistých etických pravidel, které jsou mj. ukotveny v rámci organizací **Českomoravské psychologické společnosti** (ČMPS, 2017) či **Americké psychologické asociace** (APA, 2017). Tento výzkum je v souladu s etickým kodexem obou organizací — oba jsou popsány v závěrečné části této kapitoly. Kromě etických kodexů zaměřených na oblast psychologie je považováno za důležité zmínit důležitost **Listiny základních práv a svobod**, jež upravuje ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb, **Zákona** č. 110/2019 Sb. **o zpracování osobních údajů** a Evropským parlamentem vydané **Obecné nařízení o ochraně osobních údajů** 2016/679 (GDPR).

Hlavním cílem dodržování etických náležitostí je ochrana participantů, zatímco jsou zjišťovány nové poznatky ve prospěch vědy. Je nutné zajistit jejich bezpečí, důstojnost a fyzické i duševní zdraví během samotné studie. V první řadě je zapotřebí minimalizovat jakoukoli újmu participantů, čehož je možné docílit důkladným zvážením výzkumných metod, průběhu a potenciálních důsledků výzkumu. V následujících odstavcích bude stručně představen obsah dvou, již zmíněných, etických kodexů a k nim odpovídající způsob vyřešení etických otázek v rámci této studie.

Etický kodex psychologické profese ČMPS (2017) pokrývá následující témata: psychologovu profesionalitu, způsobilost, profesionální vztah, průběh spolupráce a sankce. Examinátorova *profesionalita* během celého trvání studie zahrnovala respekt k lidské důstojnosti, cti, svobodě a soukromí. Svě vlastní postoje i dovednosti podroboval sebereflexi a kladl důraz na respekt názorů a postojů ostatních. Veškeré získané osobní a citlivé údaje jsou chráněny v podobě anonymizace dat. *Způsobilost* k uskutečnění výzkumu dle etických principů dokazuje examinatorova otevřenost vůči odlišným názorům, hodnotám i postojům, reflexe svých vlastních stereotypů a předsudků. K probandům je zachován respektující, důvěryhodný *vztah* bez jakéhokoli zneužití moci a vlivu. V *průběhu* studie byl participantům předložen informovaný souhlas v online podobě před vyplňováním dotazníku a následně před druhou částí experimentu. Součástí dokumentu bylo mj. informace o délce uchování dat, a nejzazším datumu, kdy je možné požádat o vyňatí dat z výzkumu (před závěrečnou analýzou), viz *Příloha 9*. Probandi byly seznámeni s pravou

podstatou výzkumu včetně výsledků studie prostřednictvím debriefingu po celkovém ukončení sběru dat.

Etické principy psychologů a kodex chování APA (2017) je ve své podstatě rozsáhlejší než kodex předchozí. Kapitola *Obecné principy* zdůrazňuje hlavní etický princip prospěšnosti a předcházení škody. Dále poukazuje na zodpovědnost, věrnost etickým principům, upřímnost, spravedlnost a respekt k právům a důstojnosti ostatních. Celou osmou sekci věnuje přímo Výzkumu a publikaci. Kromě informovaného souhlasu a debriefingu, jež byly popsány v předchozím odstavci, se objevuje také téma *klamání participantů*. Tato studie zjišťuje psychologické konstrukty, jež by byly ovlivněny zkreslením při odhalení pravé podstaty před samotným započítím. Z toho důvodu byly informace utajeny a probandům sděleny až po ukončení sběru dat. Zároveň jim byla poskytnuta nabídka dotázání se na detaily či vyjasnění jakékoli nesrovnalosti.

Veškeré výzkumné počínání v rámci této studie bylo uskutečněno v souvislosti s dodržováním výše uvedených etických principů.

11 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

Celkový soubor obsahuje 53 respondentů. Více než polovinu (56 %) představovala věková kategorie 26-30, následně 22-25 a nejmenší část (17 %) tvořila kategorie 18-21. Nejvyššího dosaženého vzdělání dosahovalo nejvíce probandů úrovně vysoké školy (49,1 %), následně střední školy s maturitním vysvědčením (28,3 %), střední školy s výučním listem (18,9 %) a v poslední řadě s úrovní základní školy (3,8 %).

Pro naplnění výzkumných cílů byly použity výzkumné metody pro zjištění probandovy míry narcismu, sebedůvěry a následnou míru agrese při provokaci pomocí počítačového programu.

Data ze všech 3 metod (NPI, RSE, CRTT) byla vložena do datové matice v MS Excel a následně nahrána do programu Statistica za účelem analýzy. Ze všeho nejdříve byl proveden **Shapirův-Wilkův test normality** u každé proměnné a bylo zjištěno, že tvar histogramu nepřipomíná normální rozdělení ani v jednom případě.

- NPI Shapiro-Wilk $W = 0,942$, $p = 0,012$
- RSE Shapiro-Wilk $W = 0,938$, $p = 0,009$
- CRTT Shapiro-Wilk $W = 0,954$, $p = 0,040$

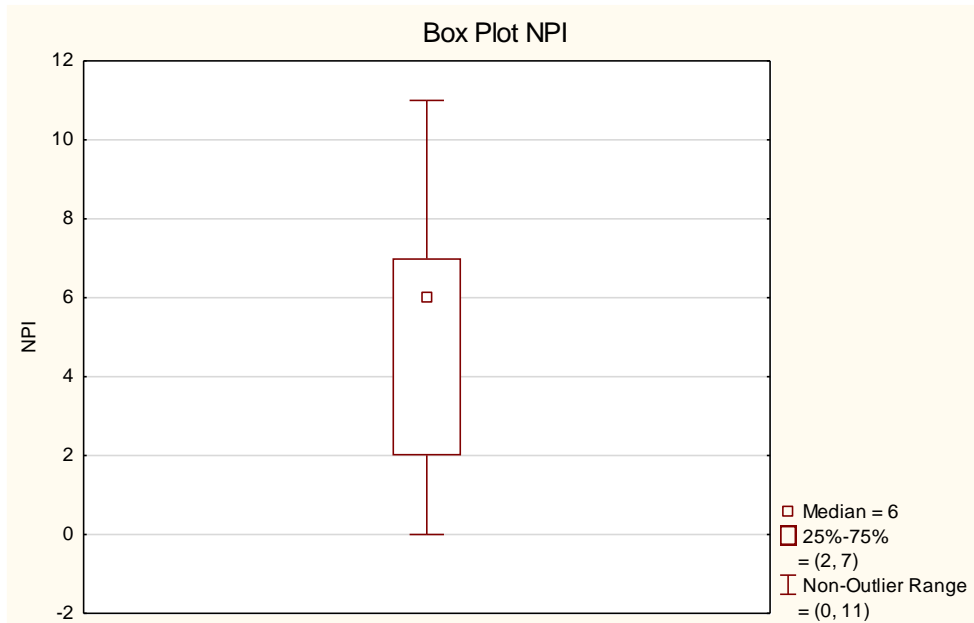
Absence normálního rozdělení proměnných podnítil užití neparametrických statistických testů. Korelace mezi proměnnými, jež vychází z předem zadaných hypotéz, byla zjišťována prostřednictvím **Spearmanova korelačního koeficientu** a **Kendallova korelačního koeficientu**. V následujících odstavcích budou prezentovány popisné statistiky proměnných a v závěru kapitoly výsledky dvou již zmíněných neparametrických testů analyzující jejich vzájemné korelace.

11.1 Narcismus (NPI)

Data získána po provedení metody NPI byla užita pro vytvoření histogramu a zjištění rozdělení pravděpodobnosti. Jak již z *obrázku 4* vyplývá, normálnímu rozdělení tato proměnná neodpovídá. Míra narcismu odpovídá získaným počtu bodů. Probandi obdrželi body v rozmezí od 0 do 11 (z celkem 15), a mediánem 6. Dále se soubor vyznačuje

průměrnou hodnotou 4,77 a směrodatnou odchylkou 3,02. Byla nalezena vysoká konzistence a reliabilita škály, $\alpha=0,76$ (viz *tabulka 5*).

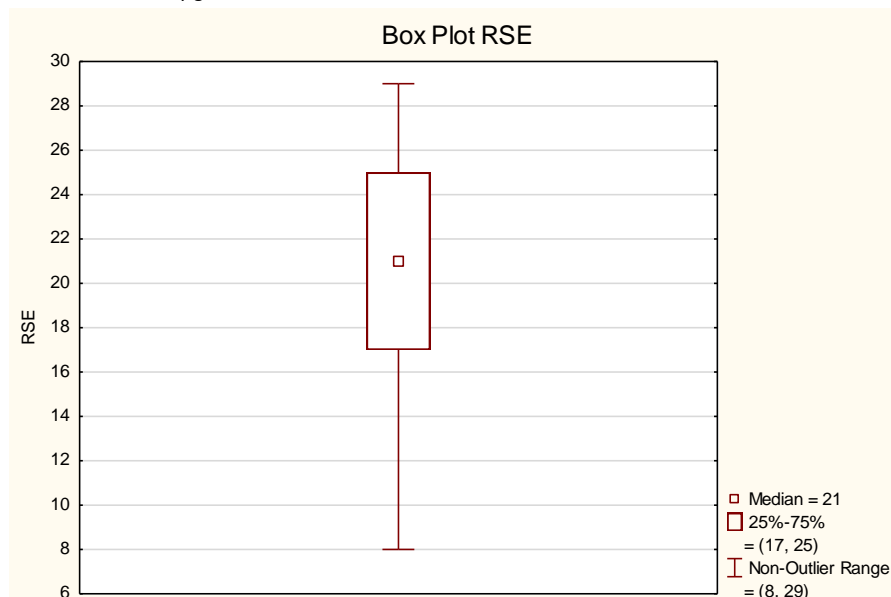
Obrázek 4. Boxový graf NPI

11.2 Self-esteem (RSE)

Sebedůvěra participantů byla měřena pomocí 30 položek, jež celkem představuje možnost získat až 30 bodů, které znázorňuje velmi vysoké self-esteem. Z výzkumného souboru probandi obdrželi body v rozmezí 8 až 29, a mediánem 21. Průměrná hodnota dosahovala 20,68, směrodatná odchylka 5,08, spodní kvartil 17 a horní kvartil 25 (viz *obrázek 5*). Byla nalezena vysoká konzistence a reliabilita škály, $\alpha=0,83$ (viz *tabulka 5*).

Obrázek 5. Boxový graf RSE

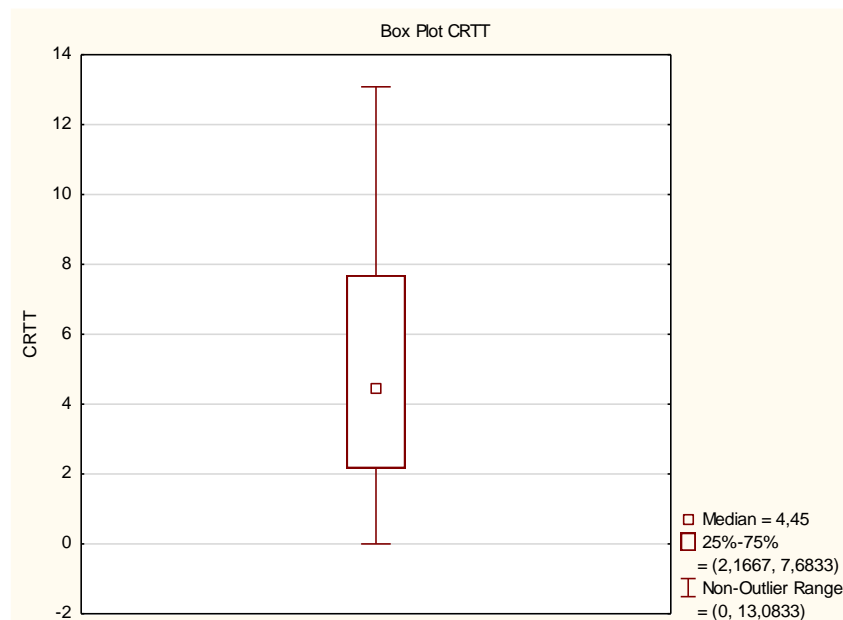
11.3 Agrese (CRTT)

Jednotlivé výsledky probandů, jež byly zjištěny metodou CRTT byly vloženy do následujícího vzorce:

$$\frac{(30 \cdot \text{intenzita zvuku}) + (30 \cdot \text{délka trvání zvuku})}{30}$$

Pomocí programu Statistica byly data posléze užita k deskriptivní statistice. Boxový graf (obrázek 6) znázorňuje medián s hodnotou 4,45, dolní kvartil 2,17, horní kvartil 7,68 s minimem v 0 a maximem v hodnotě 13,08. Dále je popsáno následující: střední hodnota 5,16, směrodatná odchylka 3,44.

Obrázek 6. Boxový graf CRTT

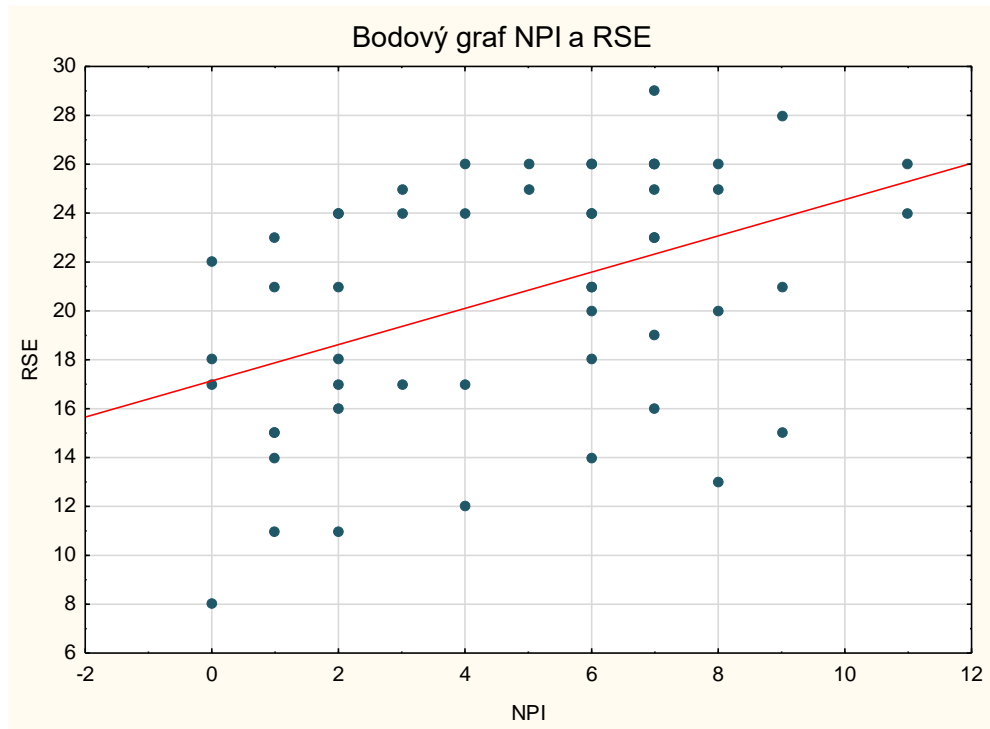

11.4 Výsledky analýzy dat

Pro ověření tří předem zadaných hypotéz byly užity dva neparametrické statistické testy: Spearmanův korelační koeficient a Kendallův korelační koeficient. Mezi trojicí proměnných bude znázorněna síla vztahu včetně bodového grafu.

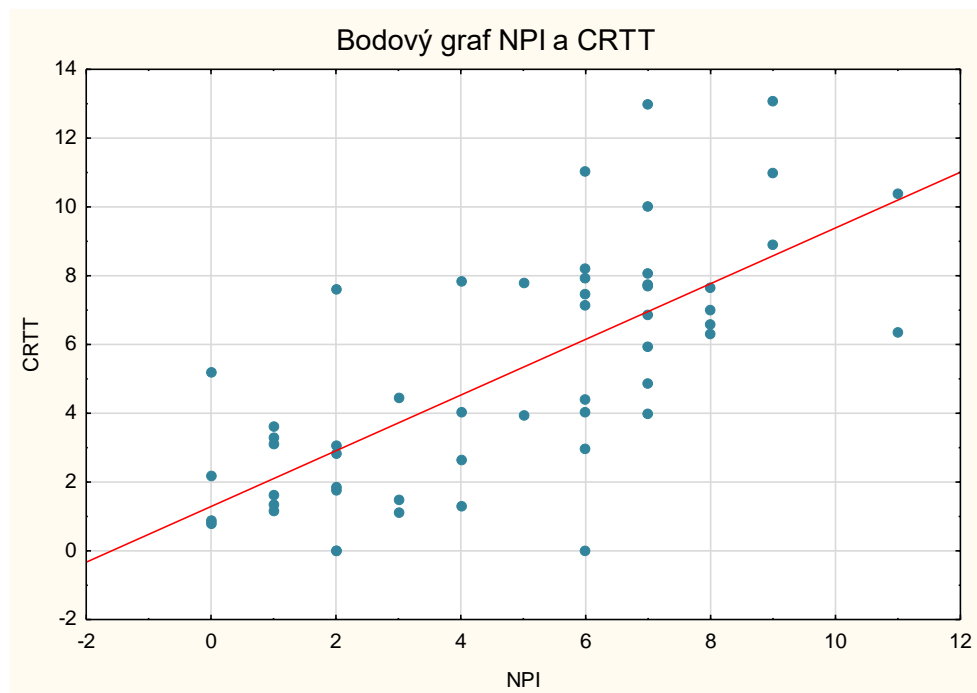
1) Proměnné **narcismus** a **self-esteem** představují středně silný, pozitivní vztah, $r_s=0,43$, $p=001$; $\tau=0,331$, $p < 0,001$ (viz obrázek 7).

Obrázek 7. Bodový graf NPI a RSE

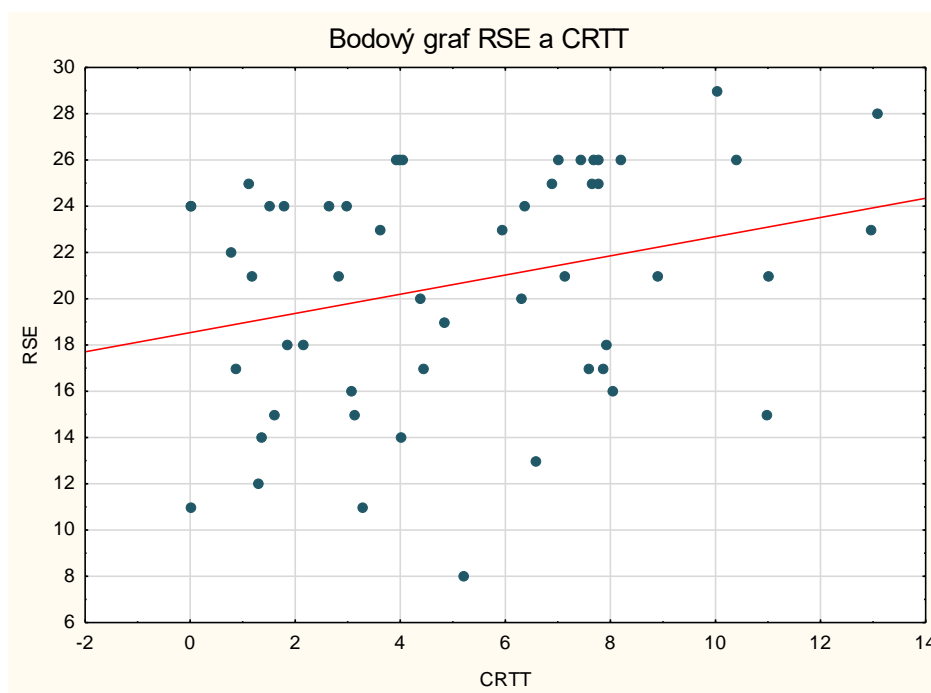
2) Proměnné **narcismus** a **agrese** vykazují velmi silný vztah, $r_s = 0,70$, $p < 0,001$; dle druhého testu vztah silný; $\tau = 0,511$, $p < 0,001$ (viz obrázek 8).

Obrázek 8. Bodový graf NPI a CRTT

3) U proměnné **self-esteem** a **agrese** byl nalezen slabý vztah; $r_s = 0,28$, $p = 0,44$; $\tau = 0,199$, $p = 0,36$ (viz obrázek 9).

Obrázek 9. Bodový graf RSE a CRTT

Pro přehlednost jsou výše zmíněné korelace znázorněny v tabulce 4 a jednotlivé základní statistické ukazatele metod (pro n=53) v tabulce 5.

Tabulka 4. Korelace mezi proměnnými

Proměnná	Narcismus	Self-esteem	Agrese
Narcismus	1	0,43	0,7
Self-esteem	0,43	1	0,28
Agrese	0,7	0,28	1

Tabulka 5. Základní statistické ukazatele metod

Metoda	Průměr	Medián	Modus	SD	Min	Max	Q1	Q3	IQR	α
NPI	4,77	6	-	3,02	0	11	2	7	5	0,76
RSE	20,68	21	26	5,08	8	29	17	25	8	0,83
CRTT	5,16	4,45	0	3,44	0	13,08	2,17	7,68	5,51	-

Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz jsou následující:

- **H1: Hrubý skór škály NPI-16 pozitivně koreluje s hrubým skóre škály Self-Esteem RSE.**

Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

- **H2: Hrubý skór škály NPI-16 pozitivně koreluje s hrubým skóre agrese programu CRTT.**

Zamítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

- **H3: Hrubý skór škály Self-Esteem RSE negativně koreluje s hrubým skóre agrese programu CRTT.**

Nelze zamítnout nulovou hypotézu a nelze přijmout hypotézu alternativní.

12 DISKUZE

12.1 Přehled výsledků a jejich porovnání s předchozími studii

V naší studii jsme se zaměřili na agresi a sebedůvěru u jedinců projevujících narcismus jako rys osobnosti, nikoli na diagnózu narcistické poruchy osobnosti. Je klíčové rozlišovat mezi těmito dvěma pojmy, jelikož narcismus jako rys osobnosti zahrnuje široké spektrum dimenzí, včetně prezentace sebe samého a interpersonálního chování. Naše studie se zaměřila na zkoumání těchto aspektů narcismu v kontextu běžné populace, což nám umožňuje lépe porozumět této osobnostní charakteristice a jejím souvislostem s agresivním chováním a sebehodnocením. Tyto poznatky mají potenciál obohatit naše chápání narcismu a jeho dopadů ve společnosti.

Výsledky ověření hypotéz nás přivádí k následujícím zjištěním: 1. narcismus pozitivně koreluje se sebeúctou, 2. narcismus pozitivně koreluje s agresí, 3. sebeúcta nekoreluje negativně s agresí. V porovnání s již uskutečněnými studiemi, které jsou podrobně popsány v teoretická částí této práce, se tyto poznatky částečně shodují.

Vztah narcismu a sebedůvěry se ukázal jako komplexní problematika, kdy se sebedůvěra dělí na implicitní a explicitní. V případě této studie měřila metoda RSE sebedůvěru pouze explicitní. V rámci této studie analýza odhalila středně silný vztah, $r_s=0,43$, $p=001$; $\tau=0,331$, $p < 0,001$. Výsledky již proběhlých studií si vzájemně odporují, určití autoři nepotvrdili signifikantní vztah (Bosson & Prewitt-Freilino, 2007; Campbell, et al., 2007), zatímco jiní ano (Jordan, et al., 2003; Brown, Bosson, 2001; Zeigler-Hill, 2006; Gregg & Sedikides, 2010). Brown & Zeigler-Hill (2004) uvedl vztah slabý, $r= 0,26$.

Vysvětlení rozporuplných výsledků jednotlivých autorů je možné poskytnout hned několik. Prvně je důležitý zmínit faktor sebezposuzujících dotazníků jako nástroje náchylného ke zkreslení dat. Lidé obecně mají tendenci si připisovat společensky žádoucí vlastnosti, viz tzv. sociální desirabilita, či tak činí nezáměrně ve spojitosti s ego-obrannými mechanismy. Další možnou příčinou je samostatné dělení sebedůvěry na diskrepantní a kongruentní (Zeigler-Hill, 2005; Smallets, et al., 2016; Cvencek, et al., 2020), kdy oba typy zahrnují sebeúctu explicitní ale zároveň také implicitní. V případě bezpečného typu, tj. kongruentní sebeúcty jsou hodnoty explicitní a implicitní sebeúcty vysoké. Avšak v případě narcismu jsou hodnoty sebeúcty explicitní vysoké, implicitní nízké. V rámci této

studie byly zjišťovány pouze hodnoty sebedůvěry explicitní, není tedy známo, o jaký typ se jedná. Další dvě kategorie sebeúcty navrhl Campbell s kolegy (Campbell, Brunell, & Finkel, 2006; Campbell, et al., 2002), kdy *agentic self* vykazovala silnou korelaci s narcismem, $r=0,52$, kdežto typ druhý, *communal self*, nikoli. Tyto podtypy nebyly zahrnuty do této studie. Dělení konstruktů se nachází i u narcismu, jež má podobu grandiózní a vulnerabilní, které se následně ještě člení na typ skrytý a zjevný (Pincus, Lukowitsky, 2010). V případě NPI-16 je měřena pouze složka grandiózní. Zároveň dotazník cílí především na zjevnou formu narcismu, kterou charakterizuje dominance, extroverze, konfrontaci a agrese. Formě skryté dominuje introverze, agrese pouze pasivní, sebelítost a stydlivost v sociálních situacích.

Narcismus je v mnoha studiích spojován s proměnnou **agrese**. Signifikantně významný vztah dokazují mnohé studie, ať již se zjišťuje pomocí sebeposuzujících dotazníků (Donnellan et al., 2005; Lawrence, 2006), v laboratoři (Bushman et al., 2003; Konrath, et al., 2006; Reidy, et al., 2008; Stucke & Sporer, 2002; Twenge & Campbell, 2003) či v terénu (Bushman & Baumeister, 2002; Goldberg et al., 2007). Tato studie podporuje tvrzení předešlých autorů s výsledkem velmi silného vztahu, $r_s=0,70$, $p<0,001$; $\tau=0,511$, $p<0,001$.

Důvodů pro nalezení takto silné korelace je více. Program CRTT vyvolal v jedincích stav, kdy jejich ego bylo bezprostředně ohroženo a prostředkem pro obranu se stala agrese zaměřená na údajného protihráče. Příčiny mohou souviset i s potřebou speciálního zacházení, privilegii, kdy reagují prostřednictvím agrese, aby znovu dosáhli pocitu dominance a kontroly. Nedostatek empatie vůči protihráči, potřeba uznání od ostatních i impulzivita při frustraci či provokaci, to vše mohou být faktory, jež mají za následek velmi silnou korelaci mezi atributem narcismu a agrese. Jisté zkreslení dat však mohlo nastat již při samotném náboru probandů, jež byli předem obeznámeni se soutěží. Je tak možné, že se do výzkumu přihlásili jedinci pouze s určitými vlastnostmi.

Původně domnívané nízká **sebeúcta a tendence k agresivitě** není podloženo empirickým výzkumem. Vztah mezi nízkou sebeúctou a projevy agrese byl vyhodnocen jako nesignifikantní. (Bushman & Baumeister, 1998; Twenge & Campbell, 2003; Bushman, et al., 2003, Goldberg et al., 2007). Byly však objeveny výsledky, které poukazují na signifikantní vztah mezi vysokou hodnotou sebeúcty a nízkou mírou agresivity (Bradshaw & Hazan, 2006; Donnellan, et al., 2005; D’Zurilla, et al., 2003; Robins, et al., 2010). Tento poznatek byl

znázorněn i v hypotéze této studie, avšak analýza dat poskytla odlišnou informaci. Vztah mezi proměnnými se ukázal nikoli jako záporný, ale kladný a slabý, $r_s = 0,28$, $p = 0,44$; $\tau = 0,199$, $p = 0,36$. Toto zjištění, neodpovídá výsledkům již uskutečněných studií. Příčina se může skrývat v nespecifičnosti typu sebeúcty, či již zmíněném zkreslení dat skrze sebeposuzující dotazník. Důvod může však spočívat i v samotném složení výzkumného souboru, kdy určitý poměr mužů a žen vykáže jinou hodnotu než soubor samotných mužů, jež je užit v této studii.

12.2 Přínosy studie

Tato korelační studie obsahuje mnoho **přínosných poznatků** zaměřených na porozumění psychologie člověka. Představuje teorie, které charakterizují narcismus, sebedůvěru i agresi, popisují způsob prožívání sám sebe, interakcí s ostatními a možnost regulace svých emocí a chování. Vědomosti o základních vlastnostech a behaviorálních projevech jsou zásadní pro prevenci či časnou intervenci negativních projevů chování, např. interpersonálních konfliktů, domácího násilí, obtěžování na pracovišti, ilegálních činností či duševních nemocí/stavů. Prostřednictvím porozumění fenoménu narcismu se odhalují jejich copingové strategie, jež mohou mít negativní dopady nejen na jedince samotného, ale také na jeho blízké okolí včetně primární i sekundární rodiny, spolupracovníků i spolužáků ve vzdělávacím zařízení. Odhalení motivů a celkové dynamiky jejich agrese může sloužit jako podnět k vytvoření určitých zásad a pravidel pro udržení bezpečného a podporujícího prostředí.

12.3 Limity studie

I přes výše zmíněné přínosy, tato studie obsahuje také jisté **nedostatky**. Prvním limitem se stává **nereprezentativnost** výzkumného vzorku. V rámci této studie byla sledována pouze **mužská populace**, což představuje zásadní omezení z hlediska generalizace výsledků na celou populaci. Nepřítomnost žen v našem výzkumném vzorku omezuje reprezentativnost a zvyšuje riziko zkreslení výsledků z hlediska genderových rozdílů a obecného rozsahu aplikace výsledků na celou populaci. **Rozsah věkové skupiny** našeho výzkumného vzorku byl omezen na 18-30 let. Toto omezení bylo zavedeno z důvodu zajištění dostupnosti participantů v daném věkovém rozmezí. Je důležité si být vědomi, že

tento věkový rozsah může ovlivnit generalizaci výsledků na širší populaci a může omezit obecnou platnost zjištění v rámci starších věkových skupin.

Výběr participantů probíhal prostřednictvím **samosběru a metody sněhové koule**. I když tyto metody umožňují zapojení širšího spektra jedinců, je nutné brát v úvahu jejich limity. Metoda samosběru může vést k selektivnímu zastoupení jedinců s určitými charakteristikami nebo zkušenostmi, což může ovlivnit zobecnitelnost výsledků. Metoda sněhové koule může být omezena sociálními sítěmi a existujícími vztahy mezi jednotlivými participanty, což může vést k vzniku homogenního vzorku nebo zkreslení výsledků z hlediska diverzity a reprezentativnosti populace.

Již samotná registrace do výzkumu vyžaduje značnou dávku motivace a případné soutěživosti, což v důsledku může mít vliv na konečnou podobu a strukturu výzkumného souboru. Externí validita je tímto limitována, aplikovatelnost výsledků snížena a v případě replikace tohoto výzkumu je možné, že výzkumníci docílí odlišných výsledků. Určitý vliv na zkreslení mohly mít i **metody získávání dat**. V sebeposuzujících dotaznících (NPI, RSE) je obvyklé, že lidé mají tendenci odpovídat nikoli po pravdě, ale dle společensky přijatelných norem, obzvláště co se týče citlivých témat, tj. dle sociální desirability. Zkreslení mohlo nastat také vědomím probandů, že jsou zkoumáni v rámci CRTT, tzv. **efekt morčete**. Následkem toho mohli mít tendenci volit daleko více/méně agresivnější signály vůči fiktivnímu protihráči. Tento stav mohl vyvolat již samotný fakt, že experimentátorem byla žena a celý výzkumný soubor sestával pouze z mužské populace.

Počet participantů, kteří se účastnili studie je považován za minimální hodnotu pro dosažení požadované síly studie. Avšak v případě vyššího počtu probandů, v hodnotě okolo 100, by statistická síla nabývala vyšších hodnot. Deficity se netýkají pouze počtu probandů, týkají se i způsobu jejich testování a poskytování mylných informací. Prvních 25 probandů bylo testováno programem CRTT osobně v laboratoři. Z důvodu nedostatku probandů bylo nutné **změnit design do online prostředí**, kde jich bylo testováno dalších 28. Tímto došlo k nerovným podmínkám pro všechny participující. Nicméně instrukce a postup zůstal obdobný, pouze zaměřený na online prostor. **Klamání probandů** bylo vyhodnoceno jako opodstatněné a nezbytné pro zjištění osobnostních charakteristik, které by nemohly být zjištěny jiným způsobem, aniž by byly ovlivněny značným zkreslením. Současně mohlo dojít k určitému distresu při následném debriefingu po ukončení celkového sběru dat, kdy

proband mohl zjistit subjektivně nepříjemné informace o své vlastní osobě. Současně mohl zažívat hněv či nedůvěru vůči výzkumu obecně. V rámci klamných instrukcí své podezření verbalizovali pouze 2 probandi (z celkem 53), není však jisté, kolik jich celkem nabylo určitých pochybností o pravdivosti procesu zkoumání.

12.4 Doporučení pro další výzkumy

Po shrnutí veškerých zjištění, přínosů a limitů této studie vyvstaly určité **doporučení pro následující výzkumy** na toto téma. První místo zastává důležitost reprezentativnosti výzkumného souboru pro možnou generalizaci na danou populaci a replikaci studie. Dalším doporučením se týká počtu probandů, pro adekvátní statistické výsledky s vysokou silou testu doporučujeme minimálně 100. Z oblasti získávání dat je vhodné užít psychologické testy, které zahrnují jak self-esteem implicitní tak explicitní. Narcismus, doporučujeme, měřit i dalším nástrojem, jež zachycuje prvky grandiózní/vulnerabilní a také zjevné/skryté. Dalším návrhem pro další výzkum je dostatečný časový prostor pro získání a otestování probandů mužského pohlaví osobně v laboratoři. Možným řešením pro nábor vysokého počtu mužů může být kontaktování organizací/škol/společností. Vhodnou alternativou laboratorního experimentu je zároveň experiment z přirozeného prostředí.

13 ZÁVĚRY

Tato studie si kladla za cíl prozkoumat vztah mezi 3 proměnnými: narcismem, agresí a sebeúctou. Závěry této práce shrnují nejdůležitější zjištění výsledků bádání. V následujících odstavcích budou jednotlivě představeny.

- Mezi narcistickými rysy osobnosti a explicitní sebeúctou je zaznamenán středně silný, pozitivní vztah.
- Mezi narcistickými rysy osobnosti a agresí je zaznamenán velmi silný, pozitivní vztah.
- Mezi explicitní sebeúctou a agresí je zaznamenán slabý, pozitivní vztah.

SOUHRN

Tato studie se zabývá vztahem mezi narcismem, self-esteemem a agresí ve výzkumném vzorku mužské populace ve věku 18-30 let. Koncept narcismu byl rozpracován psychoanalytickým psychologickým směrem v čele se Sigmundem Freudem (1993a, 1993b), dále jeho následovníků, např. Horneyovou (1947), Kernbergem (1975), Kohutem (1966,1971) či Frommem (1996, 1997). V současné době se rozlišuje označení narcismu jako *osobnostní rys* a *narcistické poruchy osobnosti* (NPO). S konceptem narcismu jsou spojeny pojmy jako narcistická grandiozita a narcistická zranitelnost. Pincus a Lukowitsky (2010) člení narcismus na grandiózní a vulnerabilní. Oba podtypy dále dělí na zjevnou a skrytou formu. Fenomén self-esteem, v českém jazyce překládaný jako sebeúcta či sebedůvěra, byl představen Williamem Jamesem (2017), který popsal důležitost zpětné vazby od vnějšího okolí na vytvoření evaluace sebe samého. Branden (1969, 2011) dokonce považuje sebedůvěru jako jednu ze základních lidských potřeb. V oblasti agresivního chování přisuzuje Freud (1961) agresi stereotypnímu vzorci chování, jež plní sebezáchovnou funkci. Z výzkumů na jednotlivé vztahy mezi třemi proměnnými vyplývá mnoho poznatků. Bylo zjištěno, že vysoký narcismus odpovídá vysoké sebedůvěře (Jordan, et al., 2003; Brown, Bosson, 2001; Zeigler-Hill, 2006; Gregg & Sedikides, 2010) a také vysoké hodnotě agrese a hněvu (Bushman & Baumeister, 1998; Kernis & Sun, 1994).

Výzkumný problém se týká širokospolečenského konceptu. Lidé (nejen) v západní společnosti jsou zahlceni, někdy až přehlčeni, veškerými nároky na adekvátní, přijatelný způsob života. Sociálně přijatelné požadavky zahrnují oblasti vzdělání, kariéry/profese, vzhledu, životního stylu i rodinného zázemí včetně výchovy dětí či organizace domácnosti. Vyrůstající důraz na výkonovou složku v pracovním, ale také osobním životě má tendenci se postupně projevovat i na osobnosti člověka. Nejednen autor pojednává o tzv. narcistické epidemii (např. Twenge, Campbell, 2009; Twenge, Foster, 2008, Lemaitre, 2016, Mortell, 2022), jež je současně spolupodmiňována také rozvojem technologií, důrazem na individualismus, materialismus, sociální status a úspěch. Jedinec s narcistickým rysem osobnosti vykazuje charakteristický styl chování, jež zprvu druhé zaujme, čímž se vyskytuje příležitost zaujaté osoby využít pro své vlastní potřeby. Dopady mají i širší sociální rozměr, neboť jedinec s narcistickými rysy osobnosti je veden silnou tendencí k uspokojení potřeb

a zájmů vlastních na úkor dlouhodobých zájmů skupiny či celé společnosti. V případě ohrožení ega např. v podobě prohry či vnímané konkurence, je jedinec pohlčen vzrůstající destruktivní agresí, jež má touhu odstranit zdroj jeho negativních emocí. Autoři se obecně shodnou na signifikantním významu vztahu mezi narcismem a agresí, o vztahu narcismu a sebedůvěry však nelze uvést totéž. Existují výsledky, jež udávají pozitivní korelaci, nýbrž také výsledky bez podpory tohoto tvrzení. V případě narcistické osobnosti a vysoké sebedůvěry hovoří studie o vysokém stupni agrese. Tytéž závěry jsou vyvozené z měření zahraniční populace, V České republice je studií na tato témata nedostatečné množství.

Výzkumným cílem je zjistit vztah mezi narcismem, self-esteem a agresí v mužské populaci 18-30 let. Pro dosažení tohoto cíle byl zvolen experimentální design a následující testové metody: Narcistický inventář osobnosti (NPI), Rosenbergova škála Self-Esteem (RSE), a Competitive Reaction Time Task (CRTT). NPI je aktuálně považován za nejčastěji užívanou metodu pro měření, která má ověřenou validitu a reliabilitu. Pro účel této práce byla zvolena unidimenzionální 16položková verze. RSE představuje validní a reliabilní sebeposuzující dotazník, který zjišťuje míru sebehodnocení neboli self-esteem. Dotazník je sestaven unidimenzionálně, celkem obsahuje 30 položek s tvrzením a následnou 4položkovou Likertovu škálu. Pro sběr dat zachycující agresivní chování byla užitá laboratorní metoda Competitive Reaction Time Task (CRTT). Princip spočívá v tom, že si participant na počítači předem nastaví intenzitu a délku trvání bílého šumu, který obdrží fiktivní protihráč v případě, že má pomalejší reakční čas. Míra agrese se odvíjí od vybrané intenzity a délky trvání šumu, jež byly následkem provokace. Verzí je k dispozici několik, pro tuto práci byla použita verze s 30 koly s tím, že intenzita a délka trvání bílého šumu se nastavuje před každým jednotlivým kolem. Poměr a pořadí jednotlivých výher a proher je předem stanovena. Metoda bývá předmětem kritiky pro nejednotnou verzi administrace i vyhodnocování, údaje týkající se validity a reliability se liší dle autorů.

Výzkumný soubor obsahoval 53 probandů, kdy metoda výběru byla zvolena nepravděpodobnostní, konkrétně metoda samosběru a sněhové koule. Zájemcům byly zaslány informace týkající se výzkumu, informovaný souhlas a odkaz na vyplnění sebeposuzujícího dotazníku (RSE a NPI) prostřednictvím anonymního kódu. Následně byli vyzváni k účasti na experimentu zabývající se osobností a psychomotorického tempa do laboratoře na katedře psychologie UP, Olomouc. Znovu byl probandům předložen informovaný souhlas a poté byli vystaveni CRTT programu. O pravé podstatě experimentu

byli vzápětí informováni po úplném sběru dat. Po celou dobu trvání byly dodržována etická pravidla zakotvená v Etickém kodexu psychologické profese ČMPS (2017), Etických principech psychologů a kodexu chování APA (2017), a legislativách zahrnující lidská práva a svobody, zpracování osobních údajů a ochraně osobních údajů (GDPR).

Získaná data byla vyhodnocována prostřednictvím programu Statistica. U všech tří proměnných tvar histogramu nepřipomínal normální rozdělení. Korelace mezi nimi byla provedena Spearmanovým korelačním koeficientem a Kendallovým korelačním koeficientem. Analýza dat vyvodila následující závěry:

- Proměnné narcismus a self-esteem představují středně silný pozitivní vztah.
- Proměnné narcismus a agrese vykazují velmi silný pozitivní vztah.
- U proměnné self-esteem a agrese byl nalezen vztah pozitivní slabý.

Výsledky jednotlivých autorů, kteří zkoumali vztah narcismu a sebeúcty se jeví jako rozporuplné. Důležitým faktorem mohou být sebeuposuzující, samostatné dělení sebeúcty na diskrepantní a kongruentní (Zeigler-Hill, 2005; Smallets, et al., 2016; Cvencek, et al., 2020), kdy oba typy zahrnují sebeúctu explicitní ale zároveň také implicitní. Dělení konstruktů se nachází i u narcismu, jež má podobu grandiózní a vulnerabilní, které se následně ještě člení na typ skrytý a zjevný (Pincus, Lukowitsky, 2010).

Jisté zkreslení dat však mohlo nastat již při samotném náboru probandů, jež byli předem obeznámeni se soutěží. Je tak možné, že se do výzkumu přihlásili jedinci pouze s určitými vlastnostmi.

Tato studie obsahuje mnoho přínosných poznatků pro prevenci či časnou intervenci negativních projevů chování, např. interpersonálních konfliktů, domácího násilí, obtěžování na pracovišti, ilegálních činností či duševních nemocí/stavů.

Přítomny jsou i jisté nedostatky. Prvním limitem se stává nereprezentativnost výzkumného vzorku. Výběr probandů probíhal nepravděpodobnostními metodami, které se podílely na zkreslených výsledcích, které nepřesně reflektují širší populaci. Externí validita je tímto limitována, aplikovatelnost výsledků snížena a v případě replikace tohoto výzkumu je možné, že výzkumníci docílí odlišných výsledků. Dále je nutné zmínit vliv sociální desirability, efektu morčete a nedostatečného počtu probandů. Kombinace laboratoře a online prostředí taktéž měly vliv na výsledky. Klamání probandů mohlo vyvolat určitý

distres při následném debriefingu, kdy proband mohl zjistit subjektivně nepříjemné informace o své vlastní osobě.

Po shrnutí veškerých zjištění, přínosů a limitů této studie vyvstaly určité doporučení pro následující výzkumy na toto téma. První místo zastává důležitost reprezentativnosti výzkumného souboru pro možnou generalizaci na danou populaci a replikaci studie. Dalším doporučení se týká vyššího počtu probandů, minimálně 100. Z oblasti získávání dat je vhodné užít psychologické testy, které zahrnují jak sebeúctu implicitní tak explicitní. Narcismus, doporučujeme, měřit i dalším nástrojem, jež zachycuje prvky grandiózní/vulnerabilní a také zjevné/skryté. Dalším návrhem pro další výzkum je dostatečný časový prostor pro získání a otestování probandů mužského pohlaví osobně v laboratoři. Vhodnou alternativou laboratorního experimentu je zároveň experiment z přirozeného prostředí.

LITERATURA

Adler, A. (1956). *Individual Psychology of Alfred Adler*. HarperCollins.

Adler, A. (1998). *Understanding Human Nature*. Hazelden.

Akhtar, S., & Thomson, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *American Journal of Psychiatry*, 139, 12–20.

Alfasi, Y. (2019). The grass is always greener on my friends' profiles: The effect of Facebook social comparison on state self-esteem and depression. *Personality and Individual Differences*, 147, 111–117. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.04.032>

Allen, J.J. and Anderson, C.A. (2017). Aggression and Violence: Definitions and Distinctions. In *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*, P. Sturmey (Ed.). <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva001>

American Psychological Association (APA) (2017). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. Retrieved from: <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>

Ames, D. L., & Fiske, S. T. (2013). Intentional harms are worse, even when they're not. *Psychological Science*, 24(9), 1755–1762. <https://doi.org/10.1177/0956797613480507>

Ames, D. R., & Kammrath, L. K. (2004). Mind-Reading and Metacognition: Narcissism, not Actual Competence, Predicts Self-Estimated Ability. *Journal of Nonverbal Behavior*, 28(3), 187–209. <https://doi.org/10.1023/B:JONB.0000039649.20015.0e>

Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40, 440–450.

Ames, D. R., Rose, P., & Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism. *Journal of Research in Personality*, 40(4), 440–450. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2005.03.002>

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353–359. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00366>

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353–359. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00366>

Anderson, C. A., Anderson, K. B., Dorr, N., DeNeve, K. M., & Flanagan, M. (2000). Temperature and aggression. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 32 (pp. 63 – 133). Academic Press.

Anderson, C. A., Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53, 27-51.

Archer, J. (1991), The influence of testosterone on human aggression. *British Journal of Psychology*, 82(1), 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.1991.tb02379.x>

Archer, J., & Coyne, S. M. (2005). An Integrated Review of Indirect, Relational, and Social Aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 9(3), 212-230. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0903_2

Arkin, R. M., & Lakin, J. L. (2001). The Taj Mahal of selves. *Psychological Inquiry*, 12, 203–205.

Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. Worth Publishers.

Barling, J., Dupré, K. E., & Kelloway, E. K. (2009). Predicting workplace aggression and violence. *Annual Review of Psychology*, 60, 671–692. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163629>

Baron, R. A., & Richardson, D. R. (1994). *Human aggression* (2nd ed.). Plenum Press.

Baron, R.A. (1977). Aggression: Definitions and Perspectives. In: *Human Aggression. Perspectives in Social Psychology*. Springer.

Baumeister, R. F. (Ed.). (1993). *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*. Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8956-9>

Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., & Vohs, K. D. (2003). Does High Self-Esteem Cause Better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier

Lifestyles? *Psychological science in the public interest : a journal of the American Psychological Society*, 4(1), 1–44. <https://doi.org/10.1111/1529-1006.01431>

Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review*, 103(1), 5–33. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.103.1.5>

Berkowitz, L. (1962). *Aggression: A Social Psychological Analysis*. McGraw-Hill Book Company.

Berkowitz, L. (1964). Aggressive cues in aggressive behavior and hostility catharsis. *Psychological Review*, 71(2), 104–122. <https://doi.org/10.1037/h0043520>

Berkowitz, L. (1968). The study of urban violence: Some implications of laboratory studies of frustration and aggression. *American Behavioral Scientist*, 11(4), 14–17.

Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: A cognitive-neoassociationistic analysis. *American Psychologist*, 45(4), 494-503. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.45.4.494>

Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. McGraw-Hill Book Company.

Berman, A. L. (2009). Depression and suicide. In I. H. Gotlib & C. L. Hammen (Eds.), *Handbook of depression* (2nd ed., pp. 510–530). The Guilford Press.

Blascovich, J., & Tomaka, J. (1991). Measures of Self-Esteem. In book: *Measures of Personality and Social Psychological Constructs*, 131-157.

Bosson, J. K., & Prewitt-Freilino, J. L. (2007). Overvalued and ashamed: Considering the roles of self-esteem and self-conscious emotions in covert narcissism. In J. L. Tracy, R. W. Robins, & J. P. Tangney, *The self-conscious emotions: Theory and research*, 407-425. Guilford Press.

Bosson, J. K., Lakey, C. E., Campbell, W. K., Zeigler-Hill, V., Jordan, C. H., & Kernis, M. H. (2008). Untangling the links between narcissism and self-esteem: A theoretical and empirical review. *Social and Personality Psychology Compass*, 2, 1415–1439.

Bradshaw, C. P., & Hazan, C. (2006). Examining views of self in relation to views of others: Implications for research on aggression and self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 40, 1209–1218.

Branden, N. (1969). *The Psychology of Self-Esteem*. Nash Publishing.

Branden, N. (2011). *The Six Pillars of Self-Esteem*. Random House USA Inc

Brown, J. D., Dutton, K. A., & Cook, K. E. (2001). From the top down: Self-esteem and self-evaluation. *Cognition and Emotion*, *15*(5), 615–631. <https://doi.org/10.1080/02699930143000004>

Brown, R. P. & Zeigler-Hill, V. (2004). Narcissism and the non-equivalence of self-esteem measures: A matter of dominance? *Journal of Research in Personality*, *38*(6), 585-592.

Brown, R. P., & Bosson, J. K. (2001). Narcissus meets Sisyphus: Self-love, self-loathing, and the never-ending pursuit of self-worth. *Psychological Inquiry*, *12*, 210–213.

Burt, S. A., & Mikolajewski, A. J. (2008). Preliminary evidence that specific candidate genes are associated with adolescent-onset antisocial behavior. *Aggressive behavior*, *34*(4), 437–445. <https://doi.org/10.1002/ab.20251>

Bushman, B. J. (1997). Effects of alcohol on human aggression: Validity of proposed explanations. In M. Galanter (Ed.), *Recent developments in alcoholism, Vol. 13. Alcohol and violence: Epidemiology, neurobiology, psychology, family issues* (pp. 227–243). Plenum Press.

Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2002). Violent video games and hostile expectations: A test of the general aggression model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *28*(12), 1679–1686. <https://doi.org/10.1177/014616702237649>

Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*(1), 219–229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.1.219>

Bushman, B. J., & Baumeister, R. F. (2002). Does self-love or self-hate lead to violence. *Journal of Research in Personality*, *36*, 543–545.

Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2010). Aggression. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (5th ed., pp. 833–863). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9780470561119.socpsy002023>

Bushman, B. J., Baumeister, R. F., Thomaes, S., Ryu, E., Begeer, S., & West, S. G. (2009). Looking again, and harder, for a link between low self-esteem and aggression. *Journal of Personality*, *77*, 427–446.

Bushman, B. J., Bonacci, A. M., van Dijk, M., & Baumeister, R. F. (2003). Narcissism, sexual refusal, and aggression: Testing a narcissistic reactance model of sexual coercion. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 1027–1040.

Busching, R., Allen, J. & Anderson, C. (2016). *Violent Media Content and Effects*. Oxford University Press.

Campbell, J. D., & Lavelle, L. F. (1993). Who am I? The role of self-concept confusion in understanding the behavior of people with low self-esteem. In R. F. Baumeister (Ed.), *Self-esteem: The puzzle of low self-regard* (pp. 3–20). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8956-9_1

Campbell, W. K., Bosson, J. K., Goheen, T. W., Lakey, C. E., & Kernis, M. H. (2007). Do narcissists dislike themselves “deep down inside”? *Psychological Science, 18*, 227–229.

Campbell, W. K., Brunell, A. B., & Finkel, E. J. (2006). Narcissism, interpersonal self-regulation and romantic relationships: An agency model approach. In E. J. Finkel & K. D. Vohs (Eds.), *Self and relationships: Connecting intrapersonal and interpersonal processes* (pp. 57–83). Guilford Press.

Campbell, W. K., Goodie, A. S., & Foster, J. D. (2004). Narcissism, confidence, and risk attitude. *Journal of Behavioral Decision Making, 17*, 297–311.

Campbell, W. K., Rudich, E., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 358–368.

Capaldi, D. M., Shortt, J. W., & Crosby, L. (2003). Physical and psychological aggression in at-risk young couples: Stability and change in young adulthood. *Merrill-Palmer Quarterly, 49*(1), 1–27. <https://doi.org/10.1353/mpq.2003.0001>

Cassidy, W., Jackson, M., Brown, K.N. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me?: Students’ experiences with cyber-bullying. *School Psychology International, 30*(4), 383–402. <https://doi.org/10.1177/0143034309106948>

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.

Craig, W., Boniel-Nissim, M., King, N., Walsh, S. D., Boer, M., Donnelly, P. D., Harel-Fisch, Y., Malinowska-Cieślik, M., Gaspar de Matos, M., Cosma, A., Van den Eijnden, R., Vieno, A., Elgar, F. J., Molcho, M., Bjereld, Y., & Pickett, W. (2020). Social media use and

cyber-bullying: A cross-national analysis of young people in 42 countries. *Journal of Adolescent Health*, 66(6), S100–S108. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2020.03.006>

Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66(3), 710-722.

Crocker, J. (1999). Social comparison theory and self-esteem. In T. Heatherton & J. Weinberger (Eds.), *Can Personality Change?* (pp. 65-91). American Psychological Association.

Crocker, J., & Park, L. E. (2013). Seeking self-esteem: Construction, maintenance, and protection of self-worth. In M. Leary & J. Tangney (Eds.), *Handbook of Self and Identity*, 291-313. Guilford Publications.

Crocker, J., & Swann Jr., W. B. (1989). Self-verification processes: How we sustain our self-conceptions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 25(5), 351–372.

Crocker, J., & Wolfe, C. T. (2001). Contingencies of self-worth. *Psychological Review*, 108, 593–623.

Cvencek, D., Greenwald, A.G., McLaughlin, K.A., Meltzoff, A.N. (2020). Early implicit–explicit discrepancies in self-esteem as correlates of childhood depressive symptoms. *Journal of Experimental Child Psychology*, 200. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2020.104962>

Českomoravská psychologická společnost (ČMPS) (2017). *Etický kodex psychologické profese*. Obdrženo z: <https://cmpsy.cz/files/EK/Eticky-kodex-psychologicke-profese-12-2017.pdf>

D’Zurilla, T. J., Chang, E. C., & Sanna, L. J. (2003). Self-esteem and social problem solving as predictors of aggression in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 424–440.

Darwin, C. R. (1871). *The descent of man, and selection in relation to sex*. John Murray.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human agency: The basis for true self-esteem. In M. H. Kernis (Ed.), *Efficacy, agency, and self-esteem* (pp. 31–50). Plenum Press.

Denson, T. F., DeWall, C. N., & Finkel, E. J. (2012). Self-Control and Aggression. *Current Directions in Psychological Science*, 21(1), 20-25. <https://doi.org/10.1177/0963721411429451>

Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H., Sears, R. R. (1939). *Frustration and Aggression*. Yale University Press.

Dollard, J., Miller, N. E., Doob, L. W., Mowrer, O. H., & Sears, R. R. (1939). *Frustration and aggression*. Yale University Press. <https://doi.org/10.1037/10022-000>

Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science*, *16*, 328–335.

Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological science*, *16*(4), 328–335. <https://doi.org/10.1111/j.0956-7976.2005.01535.x>

Ellis, H. (1900). Auto-erotism: A study of the spontaneous manifestations of the sexual impulse: III. In H. Ellis, *Studies in the psychology of sex: The evolution of modesty, the phenomena of sexual periodicity, auto-erotism* (pp. 165–204). F A Davis. <https://doi.org/10.1037/13735-007>

Ellis, H. (1927). The conception of narcissism. *Psychoanalytic Review*, *14*, 129–153.

Eron, L. D., Walder, L. O., & Lefkowitz, M. M. (1971). *The learning of aggression in children*. Little Brown.

Farwell, L., & Wohlwend-Lloyd, R. (1998). Narcissistic processes: Optimistic expectations, favorable self-evaluations, and self-enhancing attributions. *Journal of Personality*, *66*, 65–83.

Fisher, R. A (1971). *The Design of Experiment*. Hafner Press.

Fontaine, R. G., & Dodge, K. A. (2009). Social information processing and aggressive behavior: A transactional perspective. In A. Sameroff (Ed.), *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (pp. 117–135). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/11877-007>

Freud, S. (1930). *Civilization and its Discontents*. Jonathan Cape & Harrison Smith.

Freud, S. (1961). *Beyond the Pleasure Principle*. W. W. Norton & Company.

Freud, S. (1993a). Proměny v pubertě. In Freud, S. *Práce k sexuální teorii a k učení o neurózách*. Avicenum.

Freud, S. (1993b). Uvedení do narcismu. In Freud, S. *Práce k sexuální teorii a k učení o neurózách*. Avicenum.

- Fromm, E. (1967). *Člověk a psychoanalýza*. Svoboda.
- Fromm, E. (1996). *Lidské srdce*. Český klub.
- Fromm, E. (1997). *Anatomie lidské destruktivity*. NLN, Nakladatelství Lidové noviny.
- Geen, R. G. (1978). Effects of attack and uncontrollable noise on aggression. *Journal of Research in Personality*, 12(1), 15–29. [https://doi.org/10.1016/0092-6566\(78\)90079-X](https://doi.org/10.1016/0092-6566(78)90079-X)
- Geen, R. G. (2001). *Human aggression* (2nd ed.). Taylor & Francis.
- Goldberg, B. R., Serper, M. R., Sheets, M. M. A., Beech, D., Dill, C., & Duffy, K. G. (2007). Predictors of aggression on the psychiatric inpatient service: Self-esteem, narcissism, and theory of mind deficits. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 196, 436–445.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Gray-Little, B., Williams, V. S. L., and Hancock, T. D. (1997). An item response theory analysis of the rosenberg self-esteem scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 443–451. <https://doi.org/10.1177/0146167297235001>
- Gregg, A. P. and Sedikides, C. (2010) Narcissistic Fragility: Rethinking Its Links to Explicit and Implicit Self-esteem. *Self and Identity*, 9(2), 142 — 161.
- Hare, R. D., Harpur, T. J., Hakstian, A. R., Forth, A. E., Hart, S. D., & Newman, J. P. (1990). The revised Psychopathy Checklist: Reliability and factor structure. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(3), 338–341. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.2.3.338>
- Harris, B. (1979). Whatever happened to little Albert? *American Psychologist*, 34(2), 151–160. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.2.151>
- Hewitt, J. P. (2009). The social construction of self-esteem. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (2nd ed., pp. 217–224). Oxford University Press.
- Hill, J., & Nathan, R. (2008). Childhood antecedents of serious violence in adult male offenders. *Aggressive behavior*, 34(3), 329–338. <https://doi.org/10.1002/ab.20237>
- Horney, K. (1937). *The Neurotic Personality of Our Time*. Norton & Company.
- Horney, K. (1947). *New Ways in Psychoanalysis*. Routledge.

Horney, K. (1950). *Neurosis and Human Growth: The Struggle towards Self-Realization*. W. W. Norton & Co., Inc.

Huesmann, L. R. (1986). Psychological processes promoting the relation between exposure to media violence and aggressive behavior by the viewer. *Journal of Social Issues*, 42(3), 125-139.

Huesmann, L. R., & Guerra, N. G. (1997). Children's normative beliefs about aggression and aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 408-419.

Chester, D. S., & Lasko, E. N. (2019). Validating a standardized approach to the Taylor Aggression Paradigm. *Social Psychological and Personality Science*, 10(5), 620–631. <https://doi.org/10.1177/1948550618775408>

Chester, D. S., & Lasko, E. N. (2019). Validating a standardized approach to the Taylor Aggression Paradigm. *Social Psychological and Personality Science*, 10(5), 620–631.

James, W. (2017). *The Principles of Psychology*. Macat International Limited.

Johnson, R. D., & Downing, L. L. (1979). Deindividuation and valence of cues: Effects on prosocial and antisocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(9), 1532–1538. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.9.1532>

Johnson, R. D., & Downing, L. L. (1979). Deindividuation and valence of cues: Effects on prosocial and antisocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(9), 1532–1538. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.37.9.1532>

Jones, J. W., & Bogat, G. A. (1978). Air Pollution and Human Aggression. *Psychological Reports*, 43(3), 721-722. <https://doi.org/10.2466/pr0.1978.43.3.721>

Jordan, C. H., Spencer, S. J., & Zanna, M. P. (2005). Types of high self-esteem and prejudice: How implicit self-esteem relates to ethnic discrimination among high explicit self-esteem individuals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 693–702.

Kernberg, O. (1975). *Borderline Conditions and Pathological Narcissism*. Jason Aronson.

Kernberg, O. (1992). *Aggression in personality disorders and perversions*. Yale University Press.

Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self-esteem. *Psychological Inquiry*, 14, 1–26.

Kernis, M. H., & Sun, C. (1994). Narcissism and reactions to interpersonal feedback. *Journal of Research in Personality, 28*, 4–13.

Kimmel, M. S. (2008). *Guyland: The perilous world where boys become men*. Harper.

Klein, M. (1957). *Envy and gratitude: A Study of Unconscious Sources*. Tavistocks Publications.

Kohut, H. (1966). Forms and transformations of narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 14*(2), 243–272.
<https://doi.org/10.1177/000306516601400201>

Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self: A Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. International Universities Press.

Kohut, H. (1972). Thoughts on narcissism and narcissistic rage. *The Psychoanalytic Study of the Child, 27*, 360–400. <https://doi.org/10.1080/00797308.1972.11822721>

Kohut, H. (1977). *The restoration of the Self*. The University of Chicago Press.

Konrath, S., Bushman, B. J., & Campbell, W. K. (2006). Attenuating the link between threatened egotism and aggression. *Psychological Science, 17*, 995–1001.

Kowalski, R. M., Limber, S. P., & Agatston, P. W. (2008). *Cyber bullying: Bullying in the digital age*. Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470694176>

Krahé, B. (2013). *The social psychology of aggression* (2nd ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315804521>

Lawrence, C. (2006). Measuring individual responses to aggression-triggering events: Development of the situational triggers of aggressive responses (STAR) scale. *Aggressive Behavior, 32*, 241–252.

Lazarus, R., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer.

Leary, M. R. (2012). Sociometer theory. In P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of theories of social psychology* (pp. 151–159). Sage Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446249222.n33>

Leary, M. R., Twenge, J. M., & Quinlivan, E. (2006). Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. *Personality and social psychology review : an official journal of the Society for Personality and Social Psychology, Inc, 10*(2), 111–132. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1002_2

Lemaitre B. (2016). Connecting the obesity and the narcissism epidemics. *Medical hypotheses*, 95, 10–19. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2016.08.001>

Levy, K. N., Meehan, K. B., Cain, N. M., & Ellison, W. D. (2013). Narcissism in the DSM. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and treating pathological narcissism* (pp. 45–62). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14041-003>

Lorenz, K. (1963). *On Aggression*. Harper Paperbacks

Mann, M., Hosman, C.M.H., Schaalma, H. P., de Vries, N.K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19(4), 357-372. <https://doi.org/10.1093/her/cyg041>

Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.

Meeus, A., Beullens, K., & Eggermont, S. (2019). Like me (please?): Connecting online self-presentation to pre- and early adolescents' self-esteem. *New Media & Society*, 21(11-12), 2386-2403. <https://doi.org/10.1177/1461444819847447>

Miller, N. E. (1941). I. The frustration-aggression hypothesis. *Psychological Review*, 48(4), 337–342. <https://doi.org/10.1037/h0055861>

Miller, N., Pedersen, W. C., Earleywine, M., & Pollock, V. E. (2003). A theoretical model of triggered displaced aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 7(1), 75–97. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0701_5

Mohajer, L., (2019). Gender Differences: Factors Influencing Men And Women's Participation In Gender Research. *Congressional Record* , 786-796.

Moksnes, U. K., & Espnes, G. A. (2012). Self - esteem and emotional health in adolescents—Gender and age as potential moderators. *Scandinavian Journal of Psychology*, 53(6), 483–489. <https://doi.org/10.1111/sjop.12021>

Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12, 177–196.

Mortell S. (2022). The Alleged Epidemic of Social Narcissism: Implications for Nurse Leaders. *Nursing administration quarterly*, 46(1), 45–51. <https://doi.org/10.1097/NAQ.0000000000000500>

Mruk, C. J. (1995). *Self-esteem research, theory, and practice: Toward a positive psychology of self-esteem*. Springer Publishing Company.

Mruk, C. J. (2006). *Self-Esteem Research, Theory, and Practice: Toward a Positive Psychology of Self-Esteem*. Springer Publishing Company.

Murphy, C.M., Stosny, S. & Morrel, T.M. Change (2005) in Self-Esteem and Physical Aggression During Treatment for Partner Violent Men. *Journal of Family Violence* 20(4), 201–210. <https://doi.org/10.1007/s10896-005-5983-0>

Muss, D. M. (2019). *Evolutionary Psychology: The New Science of the Mind*. Routledge.

Neff, K. D. (2011). Self-compassion, self-esteem, and well-being. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(1), 1–12. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00330.x>

Nisbett, R. E., & Wilson, T. D. (1977). Telling more than we can know: Verbal reports on mental processes. *Psychological Review*, 84, 231–259.

Orth, U., & Robins, R. W. (2022). Is high self-esteem beneficial? Revisiting a classic question. *American Psychologist*, 77(1), 5–17. <https://doi.org/10.1037/amp0000922>

Ovid (1993). *The metamorphoses of OVID: a New Verse Translation by Allen Mandelbaum*. Harcourt Brace & Company.

Pechová, O., Dostál, D. (2018). *Narcismus jako rys osobnosti*. Univerzita Palackého (Olomouc).

Pieschl S., Porsch T., Kahl T., Klockenbusch R. (2013). Relevant dimensions of cyberbullying – Results from two experimental studies. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34(5), 241–52.

Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. A. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421–446.

Raskin, R. N., & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological Reports*, 45(2), 590. <https://doi.org/10.2466/pr0.1979.45.2.590>

Reidy, D. E., Zeichner, A., Foster, J. D., & Martinez, M. A. (2008). Effects of narcissistic entitlement and exploitativeness on human physical aggression. *Personality and Individual Differences*, 44, 865–875.

Reisel, D., & Creighton, S. M. (2015). Long term health consequences of Female Genital Mutilation (FGM). *Maturitas*, 80(1), 48–51. <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2014.10.009>

Rhodewalt, F. (2005). Social motivation and object relations: Narcissism and interpersonal self-esteem regulation. In J. P. Forgas, K. D. Williams & S. M. Laham (Eds.), *Social motivation: Conscious and unconscious processes* (pp. 332–350). Cambridge University Press.

Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 672–685.

Robins, R. W., Donnellan, M. B., Widaman, K. F., & Conger, R. D. (2010). Evaluating the link between self-esteem and temperament in Mexican origin early adolescents. *Journal of Adolescence*, 33(3), 403–410.

Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring Global Self-Esteem: Construct Validation of a Single-Item Measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(2), 151-161. <https://doi.org/10.1177/0146167201272002>

Rogers, C. R. (1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Houghton Mifflin.

Ronningstam, E. (2009). Narcissistic Personality Disorder: Facing DSM-V. *Psychiatric Annals*, 39(3), 111-121.

Rosenberg, M. (1965). *Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES)* [Database record]. APA PsycTests.

Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. Basic Books.

Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. Prentice-Hall.

Rotton, J., Frey, J., Barry, T., Milligan, M. and Fitzpatrick, M. (1979). The Air Pollution Experience and Physical Aggression. *Journal of Applied Social Psychology*, 9(5), 397-412. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1979.tb02714.x>

Roy F. Baumeister, Brad J. Bushman, W. Keith Campbell (2000). Self-Esteem, Narcissism, and Aggression: Does Violence Result from Low Self-Esteem or from Threatened Egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9(1), 26-29.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guilford Press. <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>

Saiphoo, A. N., Dahoah Halevi, L., & Vahedi, Z. (2020). Social networking site use and self-esteem: A meta-analytic review. *Personality and Individual Differences, 153*, Article 109639. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109639>

Salisbury, H., Bosanquet, A., & Wilkinson, E. (2011). The role of context in the attitudes of patients and health professionals to depression in older adults. *Age and Ageing, 40*(6), 741-746.

Sedikides, C., & Gregg, A. (2003). Portraits of the Self. In M. A. Hogg, & J. Cooper (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (pp. 110-138). Sage.

Shafti, S.S. (2021). Physiognomies of Honor Killing in Developing Cultures. *Clinical Psychology and Mental Health Care, 2*(2). <https://doi.org/03.2021/1.10011>

Sharma, S., & Agarwala, S. (2015). Self-esteem and collective self-esteem among adolescents: An interventional approach. *Psychological Thought, 8*(1), 105–113. <https://doi.org/10.5964/psyct.v8i1.121>

Schmitt, D., Allik, J. (2005). Simultaneous Administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 Nations: Exploring the Universal and Culture-Specific Features of Global Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology 89*(4), 623-42.

Siegel, A., & Victoroff, J. (2009). Understanding human aggression: New insights from neuroscience. *International Journal of Law and Psychiatry, 32*(4), 209-215.

Silber, E., & Tippett, J. S. (1965). Self-esteem: Clinical assessment and measurement validation. *Psychological Reports, 16*(3, Pt. 2), 1017–1071. <https://doi.org/10.2466/pr0.1965.16.3c.1017>

Silverstone, P. H., & Salsali, M. (2003). Low self-esteem and psychiatric patients: Part I - The relationship between low self-esteem and psychiatric diagnosis. *Annals of general hospital psychiatry, 2*(1), 2. <https://doi.org/10.1186/1475-2832-2-2>

Smallets, S., Streamer, L., Kondrak, C. L., Seery, M.D. (2016). Bringing you down versus bringing me up: Discrepant versus congruent high explicit self-esteem differentially predict malicious and benign envy. *Personality and Individual Differences, 94*, 173-179.

Steinsbekk, S., Wichstrøm, L., Stenseng, F., Nesi, J., Hygen, B. W., & Skalická, V. (2021). The impact of social media use on appearance self-esteem from childhood to adolescence—A 3-wave community study. *Computers in Human Behavior, 114*, Article 106528. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106528>

Stucke, T. S. (2003). Who's to blame? Narcissism and self-serving attributions following feedback. *European Journal of Personality, 17*, 465–478.

Stucke, T. S., & Sporer, S. L. (2002). When a grandiose self-image is threatened: Narcissism and self-concept clarity as predictors of negative emotions and aggression following ego-threat. *Journal of Personality, 70*, 509–532.

Tracy, J. L., & Robins, R. W. (2003). “Death of a (narcissistic) salesman”: An integrative model of fragile self-esteem. *Psychological Inquiry, 14*, 57–62.

Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2003). “Isn't it fun to get the respect that we're going to deserve?” Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 261–272.

Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. Free Press.

Twenge, J. M., & Foster, J. D. (2008). Mapping the scale of the narcissism epidemic: Increases in narcissism 2002-2007 within ethnic groups. *Journal of Research in Personality, 42*(6), 1619–1622. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2008.06.014>

Vaillancourt, T., & Hymel, S. (2006). Aggression and Social Status: The Moderating Roles of Sex and Peer-Valued Characteristics. *Aggressive Behavior, 32*(4), 396–408. <https://doi.org/10.1002/ab.20138>

Warburton, W. A., Williams, K. D., & Cairns, D. R. (2006). When ostracism leads to aggression: The moderating effects of control deprivation. *Journal of Experimental Social Psychology, 42*(2), 213–220. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2005.03.005>

Zeigler-Hill, V. (2006). Discrepancies Between Implicit and Explicit Self-Esteem: Implications for Narcissism and Self-Esteem Instability. *Journal of Personality, 74*(1), 119–143. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2005.00371.x>

Zeigler-Hill, V., Myers, E. M., & Clark, C. B. (2010). Narcissism and self-esteem reactivity: The role of negative achievement events. *Journal of Research in Personality, 44*, 285–292.

Zillmann, D. (2008). Excitation Transfer Theory. In *The International Encyclopedia of Communication*, W. Donsbach (Ed.). <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiece049>

Zimbardo, P. (2008). *The Lucifer Effect: Understanding How Good People Turn Evil*. Random House Trade Paperbacks

Zimbardo, P. G. (1971). *The power and pathology of imprisonment*. Congressional Record (Serial No. 39), 33-34.

PŘÍLOHY

Seznam příloh

Příloha 1. Abstrakt diplomové práce

Příloha 2. Abstract of thesis

Příloha 3. Inventář narcistické osobnosti (NPI-16)

Příloha 4. Rosenbergova škála sebehodnocení (self-esteem) (RSE)

Příloha 5. Competitive Reaction Time Task (CRTT)

Příloha 6. Webová stránka

Příloha 7. Leták

Příloha 8. Instrukce

Příloha 9. Informovaný souhlas

Příloha 10. Informovaný souhlas

Příloha 11. Debriefing po ukončení sběru dat

Příloha 1. Abstrakt diplomové práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Narcismus a agresivita

Autor práce: Andrea Bartáková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Počet stran a znaků: 56; 100 205

Počet příloh: 11

Počet titulů použité literatury: 189

Abstrakt:

Cílem této práce je prozkoumat vztah mezi narcistickým rysem osobnosti (NPI-16), sebedůvěrou (RSE) a agresí (CRTT). Předpokládaným vztahem je pozitivní korelace mezi narcismem a sebedůvěrou a narcismem a agresí. Mezi sebedůvěrou a agresí je očekávaná negativní korelace. Data o agresí byla získána prostřednictvím experimentu s 53 participanty a online sebeposuzujícím dotazníkem bylo zjišťována míra narcistických rysů a také self-esteem. V průběhu experimentu probandi soutěžili proti fiktivnímu hráči pod klamnou instrukcí experimentátora. Agrese byla měřena prostřednictvím intenzity a hlasitosti nepříjemného zvuku stanovených údajnému protihráči do sluchátek. Výsledky práce ukazují velmi silný pozitivní vztah mezi narcistickými rysy a agresí, středně silný vztah mezi narcistickými rysy a self-esteem a slabý pozitivní vztah mezi self-esteem a agresí.

Klíčová slova: agrese; narcismus; self-esteem; sebedůvěra; sebeúcta

Příloha 2. Abstract of thesis

ABSTRACT OF THESIS

Title: Narcissism and aggression

Author: Andrea Bartakova

Supervisor: PhDr. Olga Pechová, Ph.D.

Number of pages and characters: 56; 100 205

Number of appendices: 11

Number of references: 189

Abstract:

The aim of this work is to investigate the relationship between narcissistic personality trait (NPI-16), self-esteem (RSE) and aggression (CRTT). The hypothesized relationship is a positive correlation between narcissism and self-esteem and narcissism and aggression. A negative correlation is expected between self-esteem and aggression. Aggression data were obtained through an experiment with 53 participants, and an online self-assessment questionnaire was used to assess levels of narcissistic traits and self-esteem. During the course of the experiment, subjects competed against a fictitious player under deceptive instructions from the experimenter. Aggression was measured through the intensity and volume of an unpleasant sound presented to an alleged opponent through headphones. The results of this work show a very strong positive relationship between narcissistic traits and aggression, a moderately strong relationship between narcissistic traits and self-esteem, and a weak positive relationship between self-esteem and aggression.

Key words: aggression; narcissism; self-esteem

Příloha 3. Inventář narcistické osobnosti (NPI-16)

A. Jsem opravdu rád/a středem pozornosti.	B. Necítím se dobře, když jsem středem pozornosti.
A. Nejsem lepší ani horší než většina lidí.	B. Myslím si, že jsem výjimečný člověk.
A. Každý rád naslouchá mému vyprávění.	B. Někdy vyprávím zábavné historky.
A. Obvykle se mi dostane respektu, který si zasloužím.	B. Trvám na respektu, který mi náleží.
A. Nevadí mi následovat ostatní.	B. Jsem rád/a, když jsem autoritou pro ostatní.
A. Hodlám být dobrým člověkem.	B. Doufám, že budu úspěšný.
A. Lidé někdy věří tomu, co jim říkám.	B. Umím kohokoli přimět, aby věřil tomu, čemu já chci.
A. Hodně od lidí očekávám.	B. Rád/a dělám věci pro druhé lidi.
A. Jsem rád/a středem pozornosti.	B. Raději splývám s davem.
A. Jsem skoro stejný/á jako každý druhý/á.	B. Jsem mimořádný člověk.
A. Vždycky vím, co dělám.	B. Někdy si nejsem jistý/á tím, co dělám.
A. Nemám rád/a, když zjistím, že manipuluji s lidmi.	B. Shledávám jednoduchým manipulovat s lidmi.
A. Být autoritou pro mě až tak moc neznamená.	B. Lidé vždy poznají, že jsem autoritou.
A. Víím, že jsem dobrý/á, protože mi to všichni neustále říkají.	B. Někdy mě uvádí do rozpaků, když mi lidé lichotí.
A. Snažím se na sebe neupoutávat pozornost.	B. Obvykle se předvádím, jakmile k tomu mám příležitost.
A. Jsem schopnější než ostatní lidé.	B. Od ostatních lidí se toho můžu hodně naučit.

Zdroj: Pechová, Dostál, D. (2018).

Příloha 4. Rosenbergova škála sebehodnocení (self-esteem) (RSE)

	Naprostou souhlasím	Souhlasím	Nesouhlasím	Naprostou nesouhlasím
1.	Mám pocit, že jsem jako člověk přinejmenším stejně hodnotný stejně dobrý, jako ostatní.			
2.	Myslím si, že mám řadu dobrých vlastností.			
3.	Celkově mívám tendenci považovat se neúspěšného člověka.			
4.	Jsem schopný dělat mnoho věcí stejně dobře, jako většina ostatních lidí.			
5.	Mám pocit, že nemám moc vlastností, na které mohu být hrdý.			
6.	Mám k sobě kladný vztah			
7.	Celkově jsem se sebou spokojený.			
8.	Chtěl bych si sám sebe víc vážit.			
9.	Občas mám dost pocit, že nejsem užitečný.			
10.	Někdy si myslím, že jsem naprosto nemožný.			

Zdroj: Masarykova univerzita. Získáno z:

<https://is.muni.cz/el/fss/podzim2005/SOC707/um/Rosenberg-skala.pdf>

Příloha 5. Competitive Reaction Time Task (CRTT)

Kolo	Hlasitost	Trvání	Výhra/Prohra
1.	0	0	Výhra
2.	0	0	Výhra
3.	0	0	Výhra
4.	0	0	Prohra
5.	0	0	Prohra
6.	0	0	Výhra
7.	6	7	Prohra
8.	1	1	Výhra
9.	6	5	Prohra
10.	3	7	Prohra
11.	5	2	Prohra
12.	5	9	Výhra
13.	2	6	Prohra
14.	1	3	Výhra
15.	3	3	Výhra
16.	6	5	Prohra
17.	10	2	Výhra
18.	4	6	Výhra
19.	7	9	Prohra
20.	3	10	Prohra
21.	6	5	Výhra
22.	2	10	Prohra
23.	10	6	Prohra
24.	4	10	Výhra
25.	9	10	Prohra
26.	6	4	Výhra
27.	2	3	Prohra
28.	9	7	Prohra
29.	10	3	Výhra
30.	2	6	Prohra

Zdroj: Maastricht University. Retrieved from:

<https://soto.maastrichtuniversity.nl/users/crtt/crtt-en.html>

Příloha 6. Webová stránka

Psychologický experiment

Vítejte na stránce, kde se dozvíte vše potřebné k účasti na psychologickém výzkumu "Vztah osobnosti a psychomotorického tempa" studentky psychologie FF UPOL!

Kdo se může zúčastnit?
Muži; 18-30 let

O co půjde?
Nejdříve budete vyzváni k vyplnění [online dotazníku](#) a poté k [experimentu](#) v laboratoři na katedře psychologie v Olomouci. Experiment spočívá v soutěži o rychlejší reakční čas proti soupeři, aneb jak rychle kliknete myší, když uvidíte červené tlačítko.

Kdy to bude?
Můžete si vybrat den a čas z rezervačního systému níže. Převážně se bude jednat o středy a čtvrtky odpoledne. Doba trvání experimentu je 20-25 minut.

Kde to bude?
Dotazník online, experiment na katedře psychologie v Olomouci (Vodární 6, 779 00 Olomouc).

Jak se přihlásím?
Stačí se zarezervovat volné okénko v rezervačním systému (který je k nalezení níže), následně obdržíte email s linkem na online dotazník. Po jeho vyplnění se poté setkáme v laboratoři v Olomouci! :)

Zdroj: vlastní

Příloha 7. Leták

PSYCHOLOGICKÝ
EXPERIMENT

Ψ

**Proč má někdo rychlejší reakce?
Má na to vliv i osobnost člověka?**

Pomozte nám to zjistit!

REZERVAČNÍ SYSTÉM

KDE: V OLOMOUCI
KDY: DLE REZERVAČNÍHO SYSTÉMU
JAK DLOUHO: cca 30 MINUT

ODMĚNA: Výsledky psychologických testů.

Katedra psychologie, FF UPOL v Olomouci
E-mail: psychexp@seznam.cz
Tel. č.: 735 856 852

Zdroj: vlastní

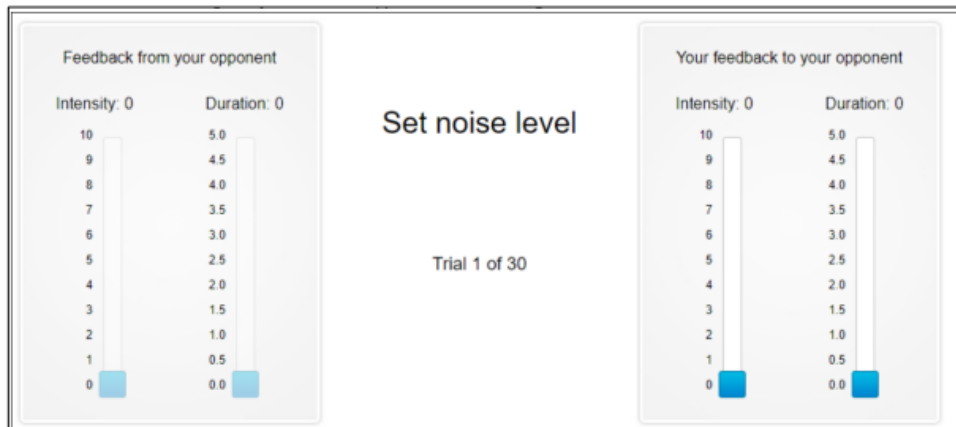
Příloha 8. Instrukce v českém jazyce

PSYCHOLOGICKÝ EXPERIMENT

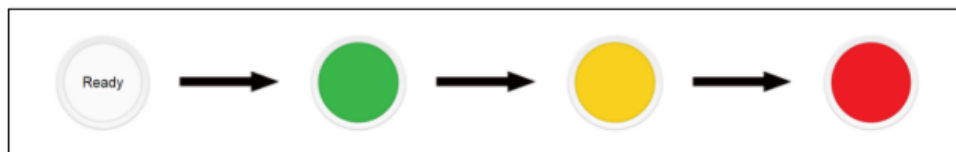
Instrukce:

Vaše ID = Váš anonymní kód z emailu

- 1) **Nastavte intenzitu a délku** nepříjemného zvuku, který obdrží protihráč, pokud kolo prohraje. Zároveň, pokud ji chcete nechat na nule, přejeďte nahoru a zase dolů.

- 2) Klikněte „Ready“

- 3) Až se objeví **červená**, co nejrychleji do červeného kruhu klikněte.
- 4) Znovu nastavte intenzitu a délku. Klikněte „Ready“ a znovu co nejrychleji klikněte. Celkem 30x.
- 5) Prosíme, na konci ponechte stránku na obrazovce, **nevyplínejte** prohlížeč.
- 6) Děkujeme za účast! 😊

Zdroj: vlastní

Příloha 9: Informovaný souhlas v online dotazníku

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Byl jste osloven s nabídkou účasti na výzkumném projektu nazvaném *Vztah osobnosti a výkonu*. Ten je realizován Andreou Bartákovou (dále jen jako „autorka výzkumu“), studentkou Katedry psychologie FF UP v Olomouci pod vedením PhDr. Olgy Pechové, Ph.D. Cílem výzkumu je zjistit, zda má osobnost vliv na reakční čas účastníka.

Vaší úlohou bude vyplnit online dotazník s celkem 48 položkami, doplněné o sociodemografické údaje. V druhé části studie budete vyzváni k participaci na experimentu v prostorách Katedry psychologie (Vodární 6, 779 00 Olomouc). Experiment spočívá v soutěži proti protivníkovi o rychlejší reakční čas na počítači. Osobnostní dotazník zabere 10-15 minut a samotný experiment 20-25 minut; celá procedura tedy 30-40 minut.

Vaše účast na výzkumu je dobrovolná a máte plné právo kdykoli odmítnout se jej účastnit (ať už před jeho začátkem nebo v jeho průběhu). Váš nesouhlas s účastí na výzkumu pro Vás nebude mít žádné nežádoucí důsledky.

V případě, že se rozhodnete pro účast ve výzkumu, máte stále právo kontaktovat autora výzkumu se žádostí o zpětné vymazání veškerých Vašich údajů. To však můžete udělat nejpozději do 01.01.2024; po tomto datu budou provedeny závěrečné analýzy, které zpětné odstranění dat znemožní.

Během experimentu je pravděpodobné, že budou přítomny prvky soutěživosti a z ní vyplývající emoce radosti (při výhře) či hněvu (při prohře). Svým souhlasem také potvrzujete, že tento fakt berete na vědomí.

Svým podpisem dále vyjadřujete souhlas s tím, že autorce výzkumu poskytnete následující údaje a že je bude pro účely uvedeného výzkumu zpracovávat: Vaše pohlaví, Váš věk, Vaše vzdělání, datum a čas setkání a Vaše skóre v online dotazníku a následném měření reakčního času.

Vaše údaje budou zpracovávány v následujících krocích:

- Zpracování dat v elektronické databázi a jejich statistická analýza. Tento krok bude proveden ke dni 01.01.2024. V tento den a dny následující již nebude možné požádat o zpětné vymazání Vašich dat.
- Publikace zpracovaných dat a výsledků analýz v diplomové práci autorky.
- Data budou archivována v elektronické podobě do 08.2024, poté budou trvale odstraněna.

Hlavním komunikačním kanálem mezi Vámi a autorkou je e-mail. Prostřednictvím emailové schránky Vám budou zaslány informace týkající se nadcházejícího experimentu včetně informací po jeho skončení. **Odměnou** za Vaši účast bude zaslání Vašich individuálních výsledků z již absolvované studie.

Souhlasím se zpracováním zadaných údajů a s podmínkami účasti pro účely výše uvedené výzkumné studie.

Příloha 10. Informovaný souhlas před laboratorním experimentem

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Byl jste osloven s nabídkou účasti na výzkumném projektu nazvaném *Vztah osobnosti a výkonu*. Ten je realizován Andreou Bartákovou (dále jen jako „autorka výzkumu“), studentkou Katedry psychologie FF UP v Olomouci pod vedením PhDr. Olgy Pechové, Ph.D. Cílem výzkumu je zjistit, zda má osobnost vliv na reakční čas účastníka.

V první části jste vyplnil online dotazník s celkem 48 položkami, doplněné o sociodemografické údaje. Tato druhá část studie se skládá z experimentu v prostorách Katedry psychologie. Experiment spočívá v soutěži proti protivníkovi o rychlejší reakční čas na počítači. Celá procedura potrvá 20-25 minut.

Vaše účast na výzkumu je dobrovolná a máte plné právo kdykoli odmítnout se jej účastnit (ať už před jeho začátkem nebo v jeho průběhu). Váš nesouhlas s účastí na výzkumu pro Vás nebude mít žádné nežádoucí důsledky.

V případě, že se rozhodnete pro účast ve výzkumu, máte stále právo kontaktovat autora výzkumu se žádostí o zpětné vymazání veškerých Vašich údajů. To však můžete udělat nejpozději do 01.01.2024; po tomto datu budou provedeny závěrečné analýzy, které zpětné odstranění dat znemožní.

Úloha v této studii je zaměřena na psychomotorické tempo, a proto pro Vás může být mírně stresující. Je pravděpodobné, že budou přítomny prvky soutěživosti a z ní vyplývající emoce radosti (při výhře) či hněvu (při prohře). Svým souhlasem také potvrzujete, že tento fakt berete na vědomí.

Svým podpisem dále vyjadřujete souhlas s tím, že autorce výzkumu poskytnete následující údaje a že je bude pro účely uvedeného výzkumu zpracovávat: Vaše pohlaví, Váš věk, Vaše vzdělání, datum a čas setkání a Vaše skóre v online dotazníku a následném měření reakčního času.

Vaše údaje budou zpracovávány v následujících krocích:

- Zpracování dat v elektronické databázi a jejich statistická analýza. Tento krok bude proveden ke dni 01.01.2024. V tento den a dny následující již nebude možné požádat o zpětné vymazání Vašich dat.
- Publikace zpracovaných dat a výsledků analýz v diplomové práci či dalších odborných publikacích autorky.
- Data budou archivována v elektronické podobě do 08.2024, poté budou trvale odstraněna.

Hlavním komunikačním kanálem mezi Vámi a autorkou je e-mail. Prostřednictvím emailové schránky Vám budou informace po jeho skončení. **Odměnou** za Vaši účast bude zaslání Vašich individuálních výsledků z již absolvované studie.

Souhlasím se zpracováním zadaných údajů a s podmínkami účasti pro účely výše uvedené výzkumné studie.

Kód: _____

Dne: _____

Podpis: _____

Email autorky: psychexp@seznam.cz

Příloha 11. Debriefing po ukončení sběru dat

DEBRIEFING

Děkuji Vám za účast ve studii *Vztah osobnosti a výkonu*.

Prosím, přečtěte si tento dokument pečlivě. Naleznete tu důležité informace o této studii. V případě dotazů mě, prosím, kontaktujte na email.

Pro tuto studii bylo nutné zatajit určité informace pravého záměru. Nyní po ukončení sběru dat Vám je již mohu poskytnout včetně vysvětlení, proč vlastně bylo nutné je utajit. V případě jakýchkoli dotazů mě neváhejte kontaktovat.

Předtím než jste se zúčastnil experimentu Vám bylo řečeno, že hlavní účel této studie je měření reakčního času. Měření reakčního času mělo být v rámci soutěže proti druhému participantovi v druhé místnosti. Avšak pravou podstatou této studie bylo zaznamenání agrese prostřednictvím míry intenzity a délky trvání nepříjemného zvuku určenému protihráči. Ve skutečnosti byla soutěž uskutečněna v jistém programu s již předem stanovaným výsledkem, tj. prohrou.

Důvodem pro zatajení výše uvedených informací je ten, že klíčovou vlastností studie bylo zaznamenání Vašeho spontánního chování. V případě znalosti pravého záměru by došlo ke značnému zkreslení výsledků.

V tento moment již znáte pravou podstatu studie a máte právo se rozhodnout, zda si přejete Vaše data zpětně odstranit či nikoli. **Pokud máte jakékoli dotazy, prosím, kontaktujte mě.**

I přes výše zmíněné odchylky od hlavní podstaty studie je nutné Vás ujistit, že veškeré další informace na formuláři *Informovaný souhlas* jsou pravdivé. Všechny informace, které byly od Vás získány jsou a budou udrženy v anonymitě.

Prosím, uchovejte si kopii tohoto dokumentu pro případnou potřebu. Pokud máte jakékoli dotazy, prosím, kontaktujte:

- Autorku výzkumu, Andreu Bartákovou, na emailové adrese: psychexp@seznam.cz
- Vedoucí práce, PhDr. Olgu Pechovou, Ph.D., na emailové adrese: olga.pechova@upol.cz